

inkijkexemplaren

HISTORIS

info@historiebeilen.nl

VERENIGING
GEMEENTE BEILEN

„Gemeentehuizen
van Beilen”

Verkoopprijs: Losse nummers f 9,95

Inhoudsopgave:

- blz. 1 "Woord vooraf" - H. Nauta
- blz. 1 "Schets van de ontwikkeling van het gemeentebestuur" - H. Nauta
- blz. 3 "De eerste gemeentehuizen..." - G. J. Dijkstra/H. Vos
- blz. 4 "Het gemeentehuis te Beilen (1880-1891)" - H. L. G. Schuur
- blz. 6 "Het gemeentehuis van 1891" - H. L. G. Schuur
- blz. 14 "Gemeentewapen van Beilen" - G. J. Dijkstra
- blz. 16 "Gemeentevlag" - G. J. Dijkstra
- blz. 18 "Gemeentehuis 1956" - T. L. Kroes
- blz. 39 "Het nieuwe raadhuis der gemeente Beilen in 1956"
- blz. 41 "Burgemeesters van Beilen" - H. Vos
- blz. 42 "Naar een nieuw gemeentehuis" - G. Tangerman /R. W. Gerritsma
- blz. 47 "Inrichting en aankleding van het gemeentehuis" - H. Nauta

De auteurs:

drs. G. J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen
T. L. Kroes, Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen
drs. H. Nauta, Schapendrift 50, 9411 BT Beilen
H. L. G. Schuur, Nieuwe Es 10, 9418 PS Wijster
Ir. G. Tangerman/Ir. R. W. Gerritsma, Collardsl. 1, 9401 GX Assen
H. J. Vos, Oosteinde 12, 9415 PA Hijken

De redactie:

T. L. Kroes, Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen, ~~tel. 05930-23382~~
(eindredacteur)
G. J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen, ~~tel. 05930-24826~~
R. Wessels, Asserstraat 42, 9411 LM Beilen, ~~tel. 05930-23458~~

Het volgend nummer:

In de maand september zal het volgend nummer verschijnen. Uw bijdragen, zowel foto's als artikelen en verhalen zijn zeer welkom.

Copyright:

Het overnemen van artikelen of delen daarvan is slechts toegestaan na verkregen SCHRIFTELIJKE toestemming van de eindredacteur.

Omslag: *Leen Brouwer: Aquarel van het nieuwe gemeentehuis.*

WOORD VOORAF

Op 7 juli 1989 besloot de raad tot verbouw van het gemeentehuis. Dat staat gebeiteld in een steen, die op 8 december 1990 in de foyer in het nieuwe gedeelte van het gemeentehuis werd aangebracht.

Het leek mij aardig om ter gelegenheid van de opening van het verbouwde gemeentehuis de geschiedenis van de Beiler gemeentehuizen te laten beschrijven. Ik prijs mij gelukkig, dat de Historische Vereniging van Beilen bereid was een verzoek daartoe te accepteren en ik heb

grote waardering voor de leden van die vereniging, die aan het totstandkomen van dit boekje hebben meegewerkt.

Uit de inhoudsopgave moge reeds blijken, dat in dit boekje ook aan een aantal andere onderwerpen aandacht wordt geschonken. Onderwerpen, die wel verband houden met het gemeentehuis.

Ik hoop, dat dit tijdschrift zijn weg naar de lezer zal vinden en dat het de lezer het nodige leesgenoegen mag bezorgen.

Drs. H. Nauta,
burgemeester van Beilen

SCHETS VAN DE ONTWIKKELING VAN HET GEMEENTEBESTUUR

Er bestaat een relatie tussen het bestuur van een gemeente en het huis waarin of waaruit dat bestuur wordt uitgeoefend. Gemeentehuis en gemeentebestuur zijn onverbrekkelijk met elkaar verbonden. Zij worden vaak in één adem genoemd.

Dikwijls hoor je: "Dat hebben ze van het gemeentehuis gezegd."

Daarom past in een boekje, dat handelt over de geschiedenis van de Beiler gemeentehuizen een korte schets over de ontwikkeling van het gemeentebestuur casu quo het plaatselijk bestuur.

In de staatkundige geschiedenis van ons land heeft het plaatselijk bestuur een belangrijke rol gespeeld. Onze staat is er als het ware uit voortgekomen. De structuur van de plaatselijke besturen liep in het verleden nogal uiteen. Zo bestond er een belangrijk verschil tussen de steden en het platteland, niet alleen in de samenstelling van de besturen, maar ook door hun invloed.

Tijdens en ook na de opstand tegen Spanje was de macht van de steden, die door welgestelde regenten werden bestuurd,

niet alleen plaatselijk maar ook in de Republiek groot. In 's-Gravenhage, waar de verschillende gewestelijke autoriteiten elkaar troffen, was de stem van het stedelijk patriciaat belangrijker dan die van de landelijke adel.

De bevoegdheid om op het platteland aan het bestuur deel te nemen was in beginsel gebaseerd op grondbezit. Dat kon aan weinigen en aan velen toebehoren. Het eerste was bijvoorbeeld het geval in Friesland en Groningen, waar relatief veel grond in bezit van relatief weinig families was, families, waarvan een lid in Friesland als grietman en in Groningen als ambachtsheer het platteland bestuurden. In de landschap Drenthe, met zijn veel meer gemeenschappelijk grondbezit lag de situatie anders. Daar hadden de bezitters van de volle hoeven zich in "buurschappen" verenigd. Hun vertegenwoordigers, de volmachten, bestuurden in en na overleg met de andere ingezetenen de buurschap. Een speciaal huis, waarin of waaruit bestuurd werd, hadden zij niet. De buurschapsvergaderingen werden in

de open lucht gehouden of in een plaatselijke herberg of in de school.

De Franse revolutie, die ons achtereenvolgens een Bataafse Republiek, het Koninkrijk Holland en een inlijving bij Frankrijk bezorgde, bracht ons land in aanraking met een op bureaucratische leest geschoeid Frans bestuursstelsel. Het was een bestuursstelsel, dat besturen en rechtspreken onderscheidde, dat voor alle bestuurslagen gelijkvormig was en waarin de ambtenaren of klerken niet meer in persoonlijke dienst van de bestuurders waren, maar dienaren werden van een onpersoonlijke bestuursorganisatie.

De scheiding tussen bestuur en rechtspraak heeft zijn weg gevonden naar onze eerste Grondwet van 1814 onder koning Willem I.

Eén bestuursstelsel voor alle plaatselijke besturen was er niet. De grondwet bleef bijvoorbeeld onderscheid maken tussen steden en platteland. Voor het platteland bepaalde zij in artikel 81: "De besturen van Heerlijkheden, Districten en Dorpen zullen worden ingerigt op zoodanigen voet, als met de bijzondere omstandigheden van elk dezelfde, met de belangen der ingezetenen en het verkregen regt der belanghebbenden onderling bestaanbaar geoordeeld zal worden, alles in overeenstemming met deze grondwet en volgens nadere reglementen op last van de Staten te maken, welke dezelve, in gevalle van goedkeuring, aan de bekrachtiging van den Souvereinen Vorst onderwerpen".

Een algeheel herstel van de situatie van de plaatselijke besturen van voor de Franse revolutie had de grondwetgever van 1814 niet voor ogen. Dat paste ook niet meer in de gedecentraliseerde eenheidsstaat, een staatsvorm waarvoor in 1814 werd gekozen. Wel ging de grondwet van 1814 nog uit van het beginsel van de individualiteit. Dat betekende geen algemene en uniforme regeling van de plaatselijke bestuursorganisatie bij een voor het gehele Koninkrijk geldende wet, maar

Koning Willem I naar een schilderij van C.H. Hodges.

voor iedere plaatselijke gemeenschap een eigen regeling, die op de eigen behoeften was afgestemd.

Daar is niets van terecht gekomen. Koning Willem I was er de man niet naar om de lagere besturen veel vrijheid te laten. Hij hield de touwtjes liever zelf in handen. Op 23 juli 1825 stelde hij, in afwijking van de uitgangspunten van de grondwet, een reglement vast, waarin voor alle plattelandsgemeenten de samenstelling en inrichting van hun bestuur werd geregeld; een bestuur, waarop van enige volksinvloed geen sprake was. De koning benoemde de burgemeester. Zijn commissaris in de provincie benoemde de assessoren (de tegenwoordige wethouders) en de Provinciale Staten benoemde de leden van de gemeenteraad. De benoemingen vonden plaats voor het leven. Van openbaarheid

van bestuur was geen sprake. De gemeenteraad vergaderde achter gesloten deuren.

Van de grondwettelijke bevoegdheden van de plattelandsbesturen, "de vrije beschikking over hunne huishoudelijke belangen", kwam eveneens weinig terecht. Het regime van Koning Willem I heeft een bestuurswijze gekend, waarop van hogerhand doorlopend is getracht om de plaatselijke besturen tot werktuigen van de centrale regering of de provinciale overheid te maken.

*J. R. Thorbecke, de
schrijver van de
grondwet van 1848.*

Dat veranderde na 1848.

De grondwet van dat jaar heeft de basis gelegd voor het tegenwoordige gemeentebestuur. Zij brak met het onderscheid tussen steden en platteland en eiste een wet, die "zamenstelling, inrigting en bevoegdheid" van de gemeentebesturen diende te regelen. Dat is de gemeentewet

van 1851 geworden. Zij bestaat nog met haar uniforme regeling voor het bestuur van alle Nederlandse gemeenten. Sedert 1851 worden in ons land de raadsleden voor een bepaalde periode rechtstreeks door de bevolking gekozen en de wethouders door de raad uit zijn midden benoemd. Ook sedert 1851 vergadert de raad in het openbaar.

Het Koninklijk benoemingsrecht van de burgemeester, zoals dat na 1814 werd geïntroduceerd, bleef. Met dit verschil, dat de burgemeester volgens de grondwet van 1848 ook buiten de leden van de raad kon worden benoemd. Vóór 1848 moest de door de koning te benoemen burgemeester lid van de gemeenteraad zijn. Artikel 11 van het reglement van 23 juli 1825 schreef dat voor. Na 1848 kon de burgemeester tevens lid van de gemeenteraad zijn. Aanvankelijk kwam dat nog wel voor; later niet meer. De enkele keren waarin in het recente verleden in een gemeente een lid van de raad tot burgemeester werd benoemd, hebben de betrokkenen zich gehaast voor het raadslidenschap te bedanken. De grondwettelijke uitzondering van 1848 om buiten de leden van de raad een burgemeester te benoemen is op den duur regel geworden. Onze tegenwoordige grondwet kent die uitzondering dan ook niet meer.

Drs. H. Nauta

DE EERSTE GEMEENTEHUIZEN...

De ingezetenen van het kerspel Beilen bezitten in het begin van de 19e eeuw geen ruimte, die zou kunnen dienen als gemeentelokaal. Tot 1813 was een eigen bestuurscentrum ook nog niet nodig geweest.

De predikant van de Hervormde Kerk verzorgde de burgerlijke stand. In registers noteerde hij wie er gedoopt waren en wie in ondertrouw gingen. De diakonie hield

als het ware een overlijdensregister bij door te noteren wie een zwart kleed voor de begrafenis had gehuurd.

De schulte had naast een justitiële ook een notariële taak. Hij maakte op vrijwillige basis actes van verkoop en geldleningen op.

Van een gebureaucratiseerde samenleving was voor 1813 geen sprake. Ambtenaren waren er nauwelijks en zeker niet op

lokaal niveau. Een bestuurscentrum had men dan ook niet nodig... Het is dan ook niet zo verwonderlijk, dat "maire"

P. Hunse in 1813 in een brief aan de provinciale overheid schrijft, dat de gemeente Beilen geen lokaal bezit dat kan dienen als "een huis der gemeente". Bij kastelein Jan Weurding huurt burgemeester Hunse een lokaal voor 160 francs per jaar. Deze ruimte kan als vergaderplaats dienen.¹⁾ In de twintiger jaren huurt het gemeentebestuur een lokaal bij J. G. Bakker voor een bedrag van f 6,80 per jaar.²⁾ In het midden van de 19e eeuw huurt men een lokaal bij Jan Bening. Deze woonde toen in een pand aan de Brinkstraat, waar nu de schoenzaak van Schepel is gevestigd. Behalve tapper was Jan Bening ook nog deurwaarder en ambtenaar.³⁾

Voor de ingezetenen van de gemeente waren de kamers, die men huurde "het gemeentehuis". In de notulering over de bijdrage van de plaatselijke burgerlijke gemeente in de armenkas van de Ned. Hervormde kerk wordt vermeld, dat dominee Van Loenen zich niet "ten gemeentehuize zoude vervoegen."⁴⁾ Als een reglement voor de nachtwaker wordt opgesteld, wordt dit ter inzage gelegd op het gemeentehuis.⁵⁾

Het aflezen van publikaties gebeurde voor het gemeentehuis. Een dergelijke publikatie werd aangekondigd door het luiden

van de klok van half twaalf tot kwart voor twaalf. Daarna zou om klokslag twaalf uur de publikatie voor de "hoofddeur" van het gemeentehuis worden voorgelezen.⁶⁾

Van 1857 tot 1870 verhuurt weduwe J. H. Hunse kamers aan het gemeentebestuur. In 1860 ontvangt zij hiervoor een vergoeding van f 19,75.⁷⁾

Van 1870 tot 1880 huurde men kamers van Willem en Roelof Snijder. Willem Snijder was logementhouder in Beilen. In 1870 ontvangt hij f 19,75 huur.⁸⁾

Van 1880 tot 1890 verhuurt Albert Brunsting een deel van zijn woning aan het gemeentebestuur. Hij ontvangt hiervoor f 18,33.⁹⁾

Vlak voor de in gebruikneming van het eerste gemeentehuis huurt men nog twee jaar lang kamers bij J. Timmerman. In 1890 ontving hij daarvoor een bedrag van f 100,-.¹⁰⁾

G. J. Dijkstra/H. Vos

¹⁾ Gemeente Archief Beilen = GAB, Uitgegane stukken, 2 februari 1813

²⁾ GAB, Gemeenteverslag over het jaar 1827

³⁾ GAB, Gemeenteverslag over het jaar 1856

⁴⁾ GAB, Notulen gemeenteraad 3 april 1847

⁵⁾ GAB, Notulen gemeenteraad, 20 mei 1847

⁶⁾ GAB, Notulen gemeenteraad, 3 november 1848

⁷⁾ GAB, Gemeenteverslag over het jaar 1860

⁸⁾ GAB, Gemeenteverslag over het jaar 1870

⁹⁾ GAB, Gemeenteverslagen over de jaren 1880 t/m 1889

¹⁰⁾ GAB, Gemeenteverslagen over de jaren 1890-1891

HET GEMEENTEHUIS TE BEILEN

DE GESCHIEDENIS VANAF 1880

De periode 1880-1891

De gemeenteraadsvergadering van 7 september 1880 mag als een keerpunt worden beschouwd in de geschiedenis van de totstandkoming van het Beiler gemeentehuis.

In deze vergadering deelde burgemeester W. C. de Vidal de Saint Germain mee, dat met ingang van 1 januari 1881 de huur van de kamer die als secretarie in gebruik was, was opgezegd. Deze secretarie was

ondergebracht in het pand van Willem Snijder, logementhouder in de Brinkstraat.

Na beraad besluit de vergadering niet weer "eene kamer of dergelijke gelegenheid van een der ingezetenen te huren, waar eene tapperij is."¹⁾

Blijkbaar is de werksituatie in de tapperij (een klein café, veelal als nevenbedrijf uitgeoefend) verre van ideaal en acht men een eigen onderkomen gewenst, want in

dezelfde vergadering wordt Burgemeester en Wethouders opgedragen “uit te zien naar eene woning tot aankoop of grond om daarop -een gemeentehuis- te bouwen”.²⁾

Drie weken later, tijdens de raadsvergadering van 28 september 1880, staat deze kwestie weer op de agenda. De voorzitter deelt de vergadering mee, dat hij erin is geslaagd enkele “meer of minder geschikte plaatsen” voor de bouw van een gemeentehuis te vinden. In afwachting van de realisatie van een eigen onderkomen wordt besloten voorlopig een “locaal” te huren van winkelier Albert Brunsting Lzn., voor het bedrag van f 25,- 's jaars, benevens daarboven de som van f 20,- voor “vuur en licht”.³⁾

In de jaren daarna vernemen wij niets meer over de bouwplannen van een gemeentehuis. Vermoedelijk is dit een gevolg van de algemene malaise uit die jaren; deze zou tot ca. 1890 duren. Wel worden uitgaven gedaan ten behoeve van meubilair in de secretarie, maar dat zijn geringe bedragen zonder nadere omschrijving.

Pas in september 1883 komt de zaak van een eigen gemeentehuis weer aan de orde; per 1 mei 1884 loopt het huurcontract van de kamer “gebezigd wordende voor secretarie” af. Van de raad wordt een beslissing gevraagd in wat nu te doen staat: een gemeentehuis bouwen of een daartoe geschikt pand kopen, of de huur van het huidige onderkomen verlengen. De raad neemt het voorstel van de voorzitter over en besluit de huur van de kamer te verlengen en wel voor f 100,- per jaar op (niet nader genoemde) voorwaarden van B. en W. voor een periode van drie jaar.⁴⁾ De gehuurde ruimte voldoet blijkbaar, want nergens in de gemeenteraadsverslagen komen we in deze periode klachten tegen over de behuizing of worden er opmerkingen gemaakt inzake de plannen voor een eigen gemeentehuis. Eén en ander blijkt ook wel uit het feit, dat vrij laat, tijdens de raadsvergadering van 6 april 1887, besloten wordt om met in-

gang van 1 mei de huur van de kamer, nog steeds in het huis van Albert Brunsting, weer te verlengen met een periode van drie jaar.⁵⁾

Voordat deze periode is verstreken, heeft het gemeentelijke bestuursapparaat kennelijk een groei doorgemaakt en voldoet de kamer niet meer, want in de vergadering van 30 november 1889 komt aan de orde “de zaak omtrent de huur van LOKALEN voor secretarie (enz.)” voor de komende drie jaren.

De voorzitter W. C. de Vidal deelt de raad mee, dat B. en W. het voorstel doen om het “oude schoolgebouw” te laten inrichten als gemeentehuis.⁶⁾ Zij hebben daartoe reeds een voorlopig “plan” alsmede een begroting van f 1500,- laten opstellen. Daarnaast blijft ook de mogelijkheid om de huur per 1 mei 1890 te verlengen bestaan.

Uit de notulen valt op te maken, dat Brunsting voor het nieuwe huurcontract in 1890 zijn huurprijs heeft willen verhogen, maar dat de plannen voor een “nieuw” gemeentehuis hem hebben doen besluiten water bij de wijn te doen, want hij biedt zijn vertrekken weer te huur aan voor de oude prijs van f 100,-. Dit zal mede ertoe hebben bijgedragen, dan niet elk raadslid het standpunt van B. en W. deelt, want bij de stemming over deze kwestie staken de stemmen: vijf leden zijn voor verbouwing, vijf voor verlenging van de huur.⁷⁾ De uiteindelijke beslissing wordt daarom aangehouden tot de volgende raadsvergadering ruim drie weken later. Na ampel beraad wordt besloten met zeven tegen drie stemmen het huurcontract m.i.v. 1 mei 1890 weer voor een periode van drie jaren te verlengen. Uit de stemverhouding blijkt duidelijk, dat de bouwplannen van B. en W. voorlopig nog geen genade vinden in de ogen van de raad, maar ook, als we beide stemverhoudingen vergelijken, dat de gemeentepolitiek zich deels achter de schermen afspeelt.⁸⁾

B. en W. laten zich echter door de tegenwerking van de raad niet uit het veld slaan. Nog vóór één jaar van het nieuwe

huurcontract is verstreken, komt in maart 1891 het oude plan tot "herinrichting van de oude school tot gemeentehuis" weer ter sprake. B. en W. hebben zich goed voorbereid; er heeft inmiddels een gesprek plaatsgevonden met Brunsting die genegen blijkt de huur op een "nader overeen te komen tijdstip te beëindigen" en daarnaast kunnen ze hun voorstel toelichten met "eene voorloopige schetsteekening". Het voorstel van B. en W. tot verbouw en herinrichting van de oude school werd met acht tegen drie stemmen aangenomen. Aan B. en W. werd opgedragen om te zijner tijd het bestek en de bouwtekening ter goedkeuring aan de

raad aan te bieden.⁹⁾ Zo hadden de vage plannen uit 1880 na ruim tien jaar uiteindelijk vaste vorm gekregen.

H. L. G. Schuur

¹⁾ Raadsnotulen 7 september 1880, nr. 38

²⁾ Raadsnotulen 7 september 1880, nr. 38

³⁾ Raadsnotulen 28 september 1880, nr. 46

⁴⁾ Raadsnotulen 10 september 1883, nr. 238

⁵⁾ Raadsnotulen 6 april 1887, nr. 406

⁶⁾ De oude openbare lagere school aan de Schoolstraat, later het Wilhelminaplein. Volgens de kadastrale kaart van 1832 bevond zich hier toen reeds een schoolgebouw met onderwijzerswoning.

⁷⁾ Raadsnotulen 30 november 1889, nr. 47

⁸⁾ Raadsnotulen 24 december 1889, nr. 51

⁹⁾ Raadsnotulen 12 maart 1891, nr. 128

HET GEMEENTEHUIS VAN 1891

VERBOUW EN INRICHTING VAN DE VOORMALIGE OPENBARE LAGERE SCHOOL AAN DE SCHOOLSTRAAT.¹⁾

De aanloop

Men hoort nogal eens de verzuchting dat ambtelijke molens langzaam malen; dat het ook anders kan, blijkt uit het feit dat binnen 14 dagen na het raadsbesluit van 12 maart 1891 een bouwtekening en de begroting aan de raad werd overlegd!

Blijkbaar werd ook de raad in de euforie van Burgemeester en Wethouders meegesleept, want beide stukken werden zonder problemen goedgekeurd. De aanbesteding zou op een door de raad nader te bepalen datum plaatsvinden.²⁾ Bij raadsbesluit

van 7 april 1891 werd deze bepaald in mei 1891³⁾, maar blijkens de raadsnotulen van 29 mei 1891 had de aanbesteding nog niet plaatsgevonden. Op 13 juni 1891 werd door B. en W. echter meegedeeld, dat op 8 juni daarvoor de inschrijving was gehouden. De laagste inschrijving zat ruim f 100,- boven de begroting van f 1.090,-; voor B. en W. een reden om de gunning van de inschrijving aan te houden. Bovendien had architect C. van Zoelen uit Hoogeveen, de opsteller van de begroting, verklaard het werk volgens zijn begroting

te kunnen leveren.⁴⁾

Op maandag 22 juni vond 's middags om 12 uur bij "den logementhouder Roelof Bosman" een openbare inschrijving plaats. Met f 1.080,- was Bart Mulder, "timmerman" uit Hijken, de laagste inschrijver. Teneinde de uitvoering en nakoming van de voorwaarden zoals die in het bestek waren vastgelegd te waarborgen, hadden Lambert en Jan Seubring uit Hijken zich borg gesteld.⁵⁾ Bart Mulder werd het werk gegund.⁶⁾

Om de uitvoering van de bouwplannen te financieren, kwamen B. en W. met het voorstel om een geldlening aan te gaan van f 1.100,- à 4% 's jaars en een aflossing van f 100,- jaarlijks te voldoen. De raad ging hiermee accoord.⁷⁾ Op 31 juli 1891 werd door B. en W. aan de raad het concept-besluit inzake het aangaan van een obligatielening ad f 1.100,- aangeboden. Tijdens dezelfde vergadering werd voorgesteld en besloten, dat in het gemeentehuis een woning zou komen voor de veldwachter of conciërge "ten einde te

Gemeente BELEN.

Dienst 1891.

Aankomst op Maandag den 8 Juni 1891, vóór-middag 10 uur.

Aanbesteding op Maandag den 8 Juni 1891, vóór-middag 12 uur, in het logement van R. BORMAN.

BESTEK EN VOORWAARDEN

voor de verbouwing der oude school tot gemeentehuis en veldwachterswoning te Be-len, met bijlevering van alle daartoe noodige materialen, arbeidsloon, enz.

INHOUD.

- 1ste Afdeling: Beschrijving.
2de " Voorschriften voor de uitvoering.
3de " Voorwaarden van algemeen aard.

EERSTE AFDEELING.

BESCHRIJVING.

Art. 1.

Uit te voeren werk. § 1. Het werk in dit bestek bedoeld, bestaat in het verbouwen der oude school, sectie D n° 143, te Belen, en deze in te richten tot gemeentehuis en veldwachterswoning, waartoe alles door den aannemer moet worden geleverd wat noodig zal zijn.

Afmetingen. § 2. De afmetingen zijn binnenwerks genomen en is + als volgt:

Oude school diep 16.57 M., breed 9.32 M., en zal worden verdeeld in:

Een wachtkamer,	diep 3.80 M., breed 4.70 M.
" secretaris,	" 6.20 " " 4.70 "
" kassastekamer,	" 6.30 " " 4.70 "
" woonkamer,	" 4.50 " " 4.50 "
Twee bedsteden,	" 1.75 " " 1.30 "
Een portaal,	" 1.50 " " 0.95 "
" keuken,	" 3.20 " " 3.18 "
" bedstede,	" 1.75 " " 1.30 "
" kast,	" 1.38 " " 1.30 "
" gang met privé,	" 2.05 " " 4.50 "
" privé,	" 1.10 " " 1.00 "
" bergplaats,	" 5.33 " " 4.50 "

Hoogten en diepten betrekkelijk het Peil:

Aanleg fundamente-lagen priv�put	1.00 M. — Peil.
Bovenkant bevoering	" 0.70 " — "
Aanleg fundamente-lagen muren	" 0.35 " — "
Begin trasraam	" 0.17 " — "
Vloer in 't gebouw	" = "
Bovenkant trasraam	" 0.25 " + "
" balklaag	" 3.87 " + "
" schoorsteen	" 0.60 " + nok
" kappen	" 0.84 " + "

Een gedeelte van het bestek voor de verbouwing van de oude school (1891).

voorzien in de bediening van - en de zorg voor vuur en licht in het gemeentehuis". B. en W. stellen voor m.i.v. 1 november 1891 de woning te laten betrekken door veldwachter J. Mulder; voor zijn diensten zal hem een jaarlijkse tegemoetkoming van f 75,- worden uitbetaald. De raad neemt dit voorstel over en laat "volgens plaatselijk gebruik" de regeling officieel in gaan op 1 mei 1892 voor de duur van één jaar.⁸⁾

Over het raadsbesluit van 31 juli inzake de obligatielening ontstond nog een pen-nestrijd met het provinciaal bestuur van Drenthe. In een brief van 7 augustus 1891 zien Gedeputeerde Staten zich genood-zaakt het raadsbesluit te blokkeren, aan-gezien de voorgenomen dekking van rente en aflossing niet volgens de (wettelijke) regelgeving is.⁹⁾

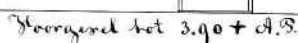
De tegenzet van B. en W. inhoudende enkele wijzigingen, vormt voor G.S. geen aanleiding het ingenomen standpunt van 7 augustus te herzien.¹⁰⁾

Tijdens de raadsvergadering van 7 okto-ber besloot de raad dan ook, aangezien G.S. voet bij stuk houden, het raadsbesluit van 31 juli in te trekken. Tegelijk wordt besloten een nieuwe obligatielening ad f 1.000,- uit te schrijven, maar nu met een andere dekking (uit gemeentelijke in-komsten).¹¹⁾ Onverwijld wordt op 9 okto-ber G.S. op de hoogte gesteld van beide besluiten en met een kleine wijziging wordt het raadsbesluit inzake de lening door het provinciaal bestuur goedge-keurd.¹²⁾

Het gebouw

Ik heb mij tot dusverre nog niet bezig-gehouden met de zaak waar alles om be-gonnen was: de eigenlijke bouw van het gemeentehuis.

Naar huidige maatstaven gerekend had de verbouwing om tot een nieuw, ruim en representatief geheel te komen, weinig te betekenen. In het nieuwe gemeentehuis bevonden zich alle werkruimten inclusief de dienstwoning van de veldwachter op de begane grond. Boven dit geheel lag een grote zolder, waarvan een eventuele bestemming op de bouwtekening niet is aangegeven. Het totale oppervlak gelijk-vloers bedroeg binnenmaats ca. 150 m². Daarvan werd ruim 40 m² (= 27%) in beslag genomen door de dienstwoning. In het gebouw bevond zich slechts één privaat (toilet). Het enige wateraftappunt, een welput met loden leiding en koperen pomp, was in de keuken aangebracht. Ondanks de stoffering moeten de

van de verbouwing
der oude school
te Beilen
tot

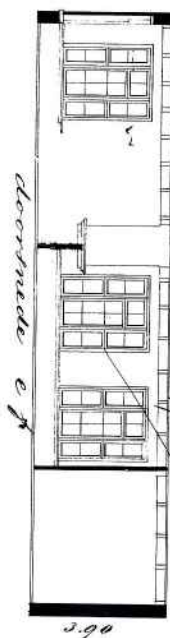
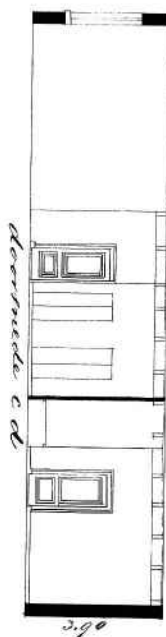
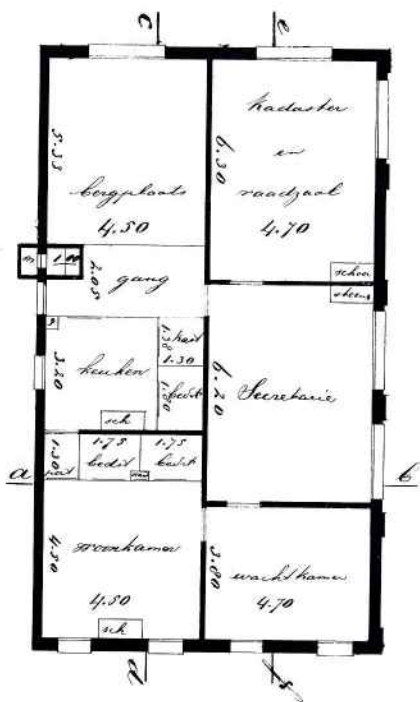

doorsnede a b

Hoogerzied schaal 1050

ijlatte grond en doorsneden 1 a 100

Zwart is oud & rood is nieuw muurwerk

Respectfully,
 Yours truly,
 William Lloyd Garrison
 25 West
 4th Avenue, New York
 N.Y.

verschillende ruimten zoals secretarie, kassierkamer en wachtkamer op personeel en bezoeker een ietwat sjofele indruk gemaakt hebben; de vloeren waren namelijk niet geveerd. Hoewel was voorgeschreven dat voor de bouwmaterialen de "beste

in hun soort" moesten worden gebruikt, werden daarnaast oude, nog bruikbare, materialen die bij de gedeeltelijke sloop vrijkwamen hergebruikt, met name baksteen en glas, mits "zonder gebreken en groen".

In het bestek was vastgelegd, dat de werkzaamheden onmiddellijk na de gunning van de inschrijving konden beginnen en dat uiterlijk op 15 oktober 1891 het gebouw moest worden opgeleverd. Aansluitend hierop was bepaald, dat de aannemer een boete kreeg opgelegd van f 5,- "voor iederen dag te late oplevering".¹³⁾

Opvallend is, dat in de raadsnotulen nergens iets wordt vermeld over de opening, al dan niet feestelijk. Ook de raadsnotulen van 26 oktober en 25 november 1891 reppen nergens over het nieuwe gemeentehuis; noch dat men er vergadert, noch dat het gebouw in gebruik is genomen. Wel wordt in de vergadering van 25 november meegedeeld, dat ten behoeve van de lening voor de verbouwing elf aandelen à f 100,- zijn geplaatst tegen een rente van 4%.

In februari 1892 besluit de raad om een bel "naar gelijk gewicht als de bel op het station" op het gemeentehuis te laten plaatsen, die "bij de aanvang van de schooltijden kan worden gebezigd tot waarschuwing van de kinderen", zodat de school elke dag op regelmatige tijd "een aanvang neemt".¹⁴⁾

Groei

Het is de lezer misschien niet ontgaan, dat de nieuwe huisvesting van het gemeentelijk bestuursapparaat nauwelijks op groei was berekend. Nu gaf het aantal ambtenaren, werkzaam op de secretarie, daar niet direct aanleiding toe. Vermoedelijk waren er in 1891 naast de burgemeester en de secretaris twee ambtenaren en één gemeentebode-conciërge op het gemeentehuis werkzaam. In 1916 werd een gratificatie toegekend aan de "ambtenaren ter secretarie en de gemeentebode" wegens extra werkzaamheden tengevolge van de mobilisatie; dit betrof totaal vier personen

Ook van de werkzaamheden behoeven wij ons geen overdreven voorstelling te maken; zo doen B. en W. in oktober 1916 een voorstel om een "schrijfmachine" aan te schaffen. Als reden wordt aangevoerd, dat de werkzaamheden ter secretarie toenemen en dat daardoor het "verouderde systeem voor de administratie, n.l. alles schijven", sommige stukken "twee of meermalen" modernisering behoeft.¹⁵⁾ Burgemeester W. C. de Vidal de Saint Germain is dan inmiddels na bijna 40 dienstjaren in Beilen gepensioneerd en opgevolgd door Jonkheer mr. H. de Jong van Beek en Donk.

Verouderd

Naast de toegenomen werkzaamheden voldeed ook het gemeentehuis na ongeveer 25 jaar niet meer aan de eisen des tijds. In een brief, gedateerd 15 februari 1917, komen B. en W. met het voorstel om een geheel nieuw gemeentehuis te bouwen, waarin - hier spreken de tijdsomstandigheden waarschijnlijk een woordje mee: de Eerste Wereldoorlog woedde in alle hevigheid - "alle luxe is vermeden". Desondanks worden de kosten van het "vereenvoudigd plan" geraamd op f 33.000,-. Weliswaar ziet de raad in, dat de huidige situatie onhoudbaar is, maar toch vormen de hoge kosten een struikelblok. Ook worden er bedenkingen geopperd tegen de ontwerpers De Roos en Overijnden: "Zij hebben intussen met het bouwen van arbeiderswoningen een beroerde naam gekregen." Na ampel beraad wordt het ingebrachte voorstel van B. en W. dan ook verworpen met acht tegen twee stemmen. De raad geeft de voorkeur aan een verbouwing van het bestaande gemeentehuis, waarbij een conciërgewoning in de onmiddellijke nabijheid moet worden gebouwd. B. en W. krijgen opdracht hierover een plan te laten opmaken en "nadere voorstellen" bij de raad in te dienen.¹⁶⁾

In de raadsvergadering van 12 april 1917 komen B. en W. inderdaad met "nadere voorstellen". De raad kan kiezen uit twee mogelijkheden inzake de door haar geuite

wensen: een duurdere, waarbij de verbouw en de bouw van de woning worden geschat op ca. f 14.000,— en een goedkope, waarbij f 2.000,— op de verbouwing van het gemeentehuis kan worden bezuinigd. B. en W., waarschijnlijk toch al teleurgesteld dat hun voorstel tot nieuwbouw is afgewezen, spreken duidelijk hun voorkeur uit voor de duurdere versie. Na “ene uitvoerige discussie”, waarbij de mogelijkheid geopperd wordt om de conciërgewoning bovenop het bestaande gemeentehuis te bouwen en de twee tegenstemmers van 22 februari hun voorkeur voor nieuwbouw handhaven, wordt weer met acht tegen twee stemmen besloten de duurdere variant van het ingediende voorstel goed te keuren.¹⁷⁾

De openbare aanbesteding vond plaats op dinsdag 12 juni 1917 om 14.00 uur in het gemeentehuis. Laagste inschrijver was

*Bestek en voorwaarden
voor de verbouwing
van
1917.*

Gemeente Beilen.

Bestek en Voorwaarden

waarnaar door Burgemeester en Wethouders van Beilen zal worden aanbesteed: Het verbouwen van het Gemeentehuis te Beilen en het bouwen van een Conciërgewoning aldaar.

INHOUD.

Eerste Afdeling:	Omschrijving.
Tweede „	: Voorschriften voor de uitvoering.
Derde „	: Voorwaarden van algemeenen aard.

EERSTE AFDEELING.

Omschrijving.

§ 1. *Uit te voeren werk.*

Het werk in dit bestek bedoeld, bestaat in: Het verbouwen van het Gemeentehuis te Beilen en het bouwen van een Conciërgewoning aldaar, zulks onder bijlevering van alle benodigde materialen, transporten, arbeidsloon, enz., alles in overeenstemming met daarvoor bestaande teekeningen, te geven detailteekeningen, en hierna te noemen bepalingen, een en ander voor rekening der gemeente Beilen.

§ 2. *Hoofdafmetingen.*

De afmetingen van het Gemeentehuis blijven gelijk aan de bestaande buitenwerksche maten; de maten in de nieuwe vertrekken zijn in meters op de tekening aangegeven.

De maten der Conciërgewoning zijn eveneens in meters op de tekening aangegeven.

§ 3. *Diepten beneden peil.*

De aanleg der binnenmuren van het Gemeentehuis is 65 cM. ÷ peil. De aanleg der muren van de Conciërgewoning is 65 cM. ÷ peil.

§ 4. *Hoogten boven peil.*

De hoogten der muren van het gemeentehuis te maken op 4,— meter boven peil, de kap wordt 8,25 M. en de achtermuur blijft gelijk aan de bestaande hoogte.

De hoogten van de conciërgewoning zijn als volgt:

Bovenkant balkenlaag	3,25 M. + peil.
„ muurplaat	3,22 M. + „
„ naald	0,25 M. + „
„ balkenlaag schuurtje	2,20 M. + „

Verdere hoogten volgens tekening en nadere aanwijzing.

§ 5. *Dikte der muren.*

De nieuwe voormuur van het gemeentehuis zwaar 1 steen of 22 cM., de nieuwe binnemuur 1/2 steen of 11 cM. De hofmuren van de conciërgewoning, benevens om de cellen scheidende muren zwaar 1 steen of 22 cM., de overige muren zwaar 1/2 steen of 11 cM.

Harm Meijer uit Obergum voor een bedrag van f 15.100,—. Aangezien dit bedrag met f 1.100,— de begroting overschreed, moesten B. en W. alvorens tot de definitieve gunning over te gaan, eerst ruggespraak houden met de raad. In juni kwam de raad in een “spoedeischede openbare vergadering” bijeen om over de inschrijving te beslissen. Uiteindelijk werd besloten B. en W. te machtigen het werk toch maar aan Meijer te gunnen en de begroting in overeenstemming met diens inschrijving te brengen.

Bij lezing van de raadsnotulen bleek, dat de gemeente nog niet in het bezit was van alle benodigde grond voor haar bouwactiviteiten. Voor de conciërgewoning en enige ruimte bij het gemeentehuis moest nog 2,4 are à f 5,— per vierkante meter in eigendom worden verworven. Voorts bleek nog geen overeenstemming te zijn bereikt met de kerkvoogdij van de Nederlandse Hervormde gemeente, eigenaresse van een deel van de grond waarop het gemeentehuis zich bevond. In dit laatste geval ging het om 1,72 are, die de kerkvoogdij wel wilde afstaan à f 2,50 per vierkante meter. Het bedrag dat hiermee gemoeid was, n.l. f 430,—, stuitte echter op tegenstand bij een deel van de raad. Besloten werd, dat B. en W. met de kerkvoogden over deze kwestie een vergadering zouden beleggen, maar dat intussen, dit “naar het oordeel van den raad”, de verbouwingswerkzaamheden rustig konden worden voortgezet.¹⁸⁾

Alcoholvrij

Ingevolge het raadsbesluit van 6 juni werd op 12 juni het werk gegund aan H. Meijer; hij moest het gemeentehuis verbouwen volgens een ontwerp van architect H. de Jong uit Hoogeveen.

Binnen drie maanden na de gunning moest de conciërgewoning volgens bestek worden opgeleverd, terwijl voor het gehele werk een termijn van vijf maanden was bepaald. De aannemer diende verder ervoor te zorgen, dat tijdens de verbouwing de gemeentelijke werkzaamheden

normaal doorgang konden vinden. Saillant detail in het bestek is: het verbod op het nuttigen of in het bezit hebben van sterke drank, zulks tegen een boete van f 25,- voor de aannemer bij elke geconstateerde overtreding.

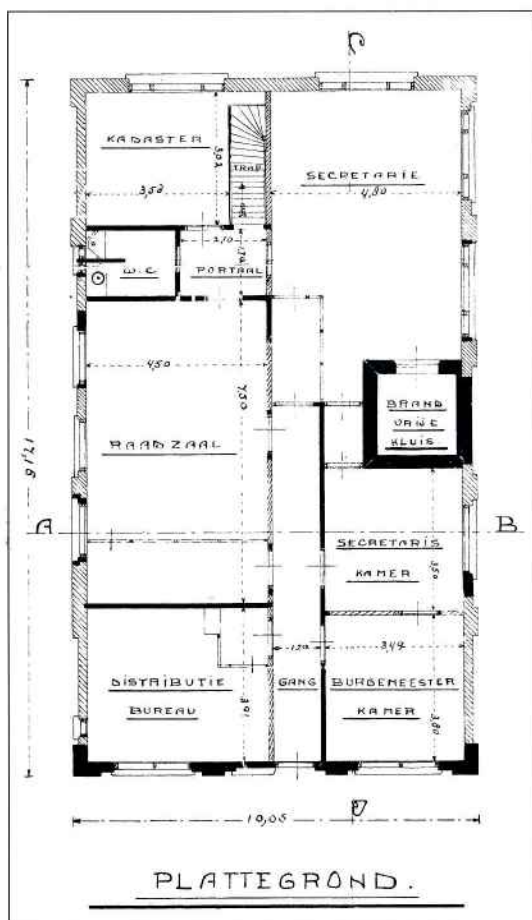
Een vernieuwd gemeentehuis

Het "nieuwe" gemeentehuis bleef wat de buitenwerkse afmetingen betreft gelijk aan de bestaande maten; de ruimtewinst werd verkregen door verwijdering van de conciërgewoning van 1891.

De indeling van het geheel werd totaal gewijzigd.

Een vergelijking van de situatie van 1891 met die van 1917 laat duidelijk zien, dat de klachten over het gemeentehuis van vóór 1917 niet overdreven waren. Ze illustreert tevens de groei van de gemeente Beilen en de uitbreiding van de hiermee samenhangende werkzaamheden op bestuurlijk niveau. Burgemeester en secretaris krijgen nu eerst een eigen werkruimte.

Nieuw is het distributiebureau, waarvan de noodzaak voortkwam uit de randverschijnselen van de Eerste Wereldoorlog. Nieuw is ook de brandvrije kluis, ook al een aanwijzing dat het bestuur van de plattelandsgemeente zich ontwikkeld had tot een professioneel niveau. Het sanitair werd aan de eisen des tijds aangepast. Het oude privaat verdween om plaats te maken voor een "hoek-urinoir" met een aparte "militia-pot, voorzien van mahoniehouten zitting en deksel", echter nog zonder waterspoeling(!) De fecaliën werden afgevoerd naar een beerput met een inhoud van 2.000 liter. De conciërgewoning daarentegen werd voor dit doel voorzien van een "greenen" privaatton en op de zitting een "gedraaid" deksel. Ook aan de voorzijde van het nieuwe gemeentehuis trachtte men het bestuurlijk centrum van de gemeente Beilen een eigen aanzien te geven. Geheel naar de smaak van die tijd werd de voorgevel opgetrokken van machinale steen en voorzien van pleisterornament. Bovendien werd de voorgevel verfraaid met pilasters

Plattegrond voor de verbouwing van het gemeentehuis aan de Schoolstraat (1917).

(even uitspringende, verticale, slanke, rechthoekige geledingen vóór een muur). Volgens het ontwerp zouden de hoekpilasters worden voorzien van een siervaas of een gestileerde granaat.

Het middendeel van de voorgevel, waarin de ingangspartij met teakhouten voordeur zou bekroond worden met een halsgevel geflankeerd door klauwstukken met voluten (spiraalvormig gedraaide krullen, o.a. aan de einden van klauwstukken tegen geveltoppen). Binnen deze halsgevel werd in een rondbogige nis de bel geplaatst; tenslotte zou het geheel worden bekroond met een schilddragende leeuw.

Hoewel in het bestek wel sprake is van versieringen op de hoekpilasters en de topgevel, zijn deze nooit aangebracht.¹⁹⁾

Net als in 1891 zwijgen de raadsnotulen ook nu weer over de wijze waarop het verbouwde gemeentehuis in gebruik werd genomen.

Tenslotte werd in de zomer van 1918 voor f 475,- op het gebouw een complete bliksemafleider-installatie geplaatst door Andries van Guldener, koperslager en rijwielhandelaar te Beilen.

Snel te klein

Hierboven schreef ik al, dat de meerderheid van de gemeenteraad, ondanks de bezwaren van B. en W. en een tweetal raadsleden, de verbouwing van het oude gemeentehuis had doorgezet. Was hier sprake geweest van zuinigheid die de wijsheid bedrogen had? Ik neig ertoe dit laatste te onderschrijven. Nog geen tien jaar na het gereedkomen van de verbouwing komen er al weer klachten over ruimtegebrek in het gemeentehuis en in een brief, gedateerd 12 april 1930, delen B. en W. mee, dat de "bestaande toestand (...) onmogelijk langer bestendig (kan) blijven".²⁰⁾ Zo wordt onder meer geklaagd, dat door het ontbreken van een wacht-

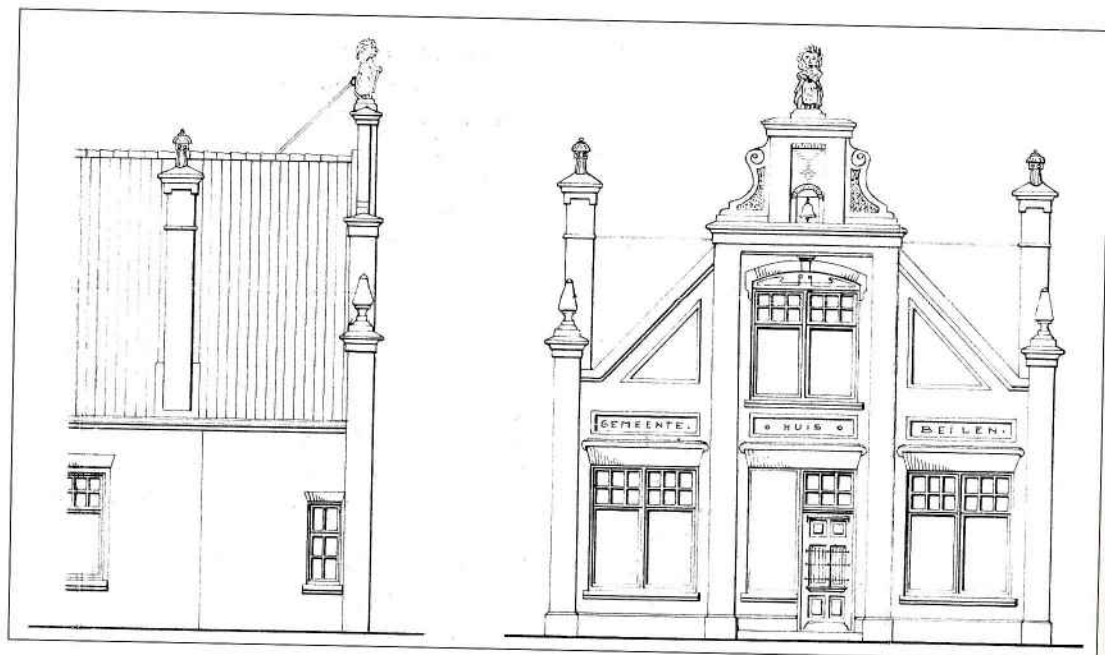
kamer het wachtende publiek in het "nauwe gangetje" de gesprekken in de burgemeesterskamer kan afluisteren. De gemeenteveldwachter en de gemeentebode moeten bij gebrek aan een eigen ruimte zich ophouden in de secretarie, alwaar ook de politiezaken worden afgehandeld. Ook het raadzaaltje is te klein.

Vooralsnog zoeken B. en W. de oplossing voor het ruimteprobleem in een kleine verbouwing (de derde binnen 40 jaar!). Het ontvangerskantoor dient hierbij te worden verplaatst naar de bergplaats achter het gemeentehuis, een "hok" van ca. twee bij twee meter.²¹⁾ De vrijgekomen ruimte kan geschikt gemaakt worden voor politie, gemeentebode, wachtkamer en publieke "tribune".

Meer klachten

Ondanks deze "belangrijke verbetering" wordt de lijst van klachten in de jaren daarna slechts uitgebreid. De raad vergadert niet meer in het gemeentehuis, maar in een "koffiehuis", het huidige hotel Prakken aan de Brinkstraat. Daar vinden ook de huwelijksvoltrekkingen plaats. De publieke wachtkamer is te klein, waardoor werklozen die komen stempelen en steuntrekkende boeren in weer en

Verbouwing 1917; ontwerp van de voorgevel.

De voorgevel zoals hij geworden is. Links is nog juist de congiërgewoning zichtbaar. (Foto: Archief Wim Bakker)

wind, ook 's winters, buiten moeten wachten. Het archief, het kadaster, alsmede andere "waardevolle aan de zorgen van het gemeentebestuur toevertrouwde zaken" zijn opgeslagen op de slecht verlichte en onverwarmde zolder, die bovendien geen enkele bescherming biedt tegen stof en die uiteraard niet brandveilig is. Zelfs uitbreiding van het bestaande gemeentehuis is niet meer mogelijk; het

gebouw staat ingeklemd tussen belendende percelen.

Het mag dan ook geen wonder heten, dat in de loop van de jaren dertig uiteindelijk de knoop wordt doorgemaakt en men besluit om over te gaan tot een complete nieuwbouw. De problemen zijn inmiddels zo groot geworden, dat ze "uitsluitend" zijn "te verhelpen door het gemeentelijk bestuursapparaat een nieuw gebouw te doen betrekken".²²⁾

H. L. G. Schuur

¹⁾ De naam "Wilhelminaplein" komt in 1891 in gebruik

²⁾ Raadsnotulen 25 maart 1891, nr. 131

³⁾ Raadsnotulen 7 april 1891, nr. 134

⁴⁾ Raadsnotulen 13 juni 1891, nr. 150

⁵⁾ Gemeente Archief Beilen = GAB B140, 207.354.1

⁶⁾ Raadsnotulen 26 juni 1891, nr. 153

⁷⁾ Raadsnotulen 26 juni 1891, nr. 134

⁸⁾ Raadsnotulen 31 juni 1891, nr. 158

⁹⁾ GAB ingekomen stukken 1891, nr. 23

¹⁰⁾ GAB ingekomen stukken 28 augustus 1891, zonder nr.

¹¹⁾ Raadsnotulen 7 oktober 1891, nr. 173, 174

¹²⁾ GAB ingekomen stukken 6 november 1891, nr. 11

¹³⁾ Bestek en voorwaarden voor de verbouwing der oude school tot gemeentehuis en veldwachterswoning te Beilen, GAB 207.354.1, B140

¹⁴⁾ Raadsnotulen 26 februari en 7 april 1892, resp. nr. 195a en 200

¹⁵⁾ Raadsnotulen 26 oktober 1918, nr. 18

¹⁶⁾ Raadsnotulen 22 februari 1917, nr. 15

¹⁷⁾ Raadsnotulen 12 april 1917, nr. 17

¹⁸⁾ Raadsnotulen 6 juni 1917

¹⁹⁾ Dhr. B. Sanders, voormalig secretarie-ambtenaar verstrekte een aantal gegevens.

²⁰⁾ Notulen gemeenteraad 24 april 1930, nr. 11, GAB 207.354.1, B140

²¹⁾ Informatie B. Sanders

²²⁾ GAB 207.354.1, B140; werkfondsplan 1938

GEMEENTEWAPEN VAN BEILEN

In 1931 richt het gemeentebestuur een verzoek aan de koningin om aan de gemeente Beilen een gemeentewapen te geven. Het ontwerp is getekend door mr. G. A. Bontekoe, in die dagen burgemeester van Sleen. Het ontwerp was als volgt samengesteld: "op het schild in groen een gouden boomstronk, waarin twee in de richting van een schuinbalk geplaatste zilveren bijlen, met gouden steel, steken; het schild gedekt door een kroon van drie bladeren en twee paarlen en gehouden door twee beren in natuurlijke kleur." Op bijgaande afbeelding is alleen het ontwerp van het schild te zien.

Aangezien er geen belangrijke historische feiten gevonden waren, die als onderwerp voor het wapen gebruikt konden worden had men voor het motief "bijlen" gekozen. De Hoge Raad van de Adel had tegen dit ontwerp bezwaren, omdat men met enkel twee bijlen op het schild hetzelfde tot uitdrukking kon brengen en eenvoudiger was.

De plaatsnaam

De naam Beilen komt voor de eerste keer voor in een oorkonde uit 1139. De naam wordt dan gespeld als "Bele". In een oorkonde uit 1256 komt men de plaatsnaam tegen als "Beilne". Nog voor het begin van de 14e eeuw, in 1292, komt men de huidige naam tegen: "Beylen", waarbij de "y"

gelezen kan worden als een "i".

De naam zou afgeleid zijn van "Bijlloo", dat "uitgehouden plaats in het woud" betekent.

Bontekoe had zijn ontwerp gebaseerd op de uitleg van de plaatsnaam Beilen door de provinciaal bibliothecaris van Friesland, dr. G. Wumkes. Met het ontwerp en de uitleg waren W. Beijerinck, directeur van het Biologisch station te Wijster en A. de Jong Jr., onderwijzer te Beilen, het niet eens. Samen schreven zij - na de weigering van de Raad om het ontwerp uit 1931 tot gemeentewapen te maken - een epistel van zes kantjes en tekenden zij een nieuw ontwerp.

Over de verklaring van de plaatsnaam schreven zij, dat er meer naamsverklaringen zijn. Zo zou de plaatsnaam "Bele" afkomstig zijn van de naam van een zending. Andere verklaringen wijzen op een verband met het Griekse woord "belos", dat werpspies betekent. Weer anderen menen dat Beilen een verbastering is van "Bij de Looën", dat wil zeggen "bij de wouden". Het achtervoegsel "le" zou afgeleid zijn van "loo".

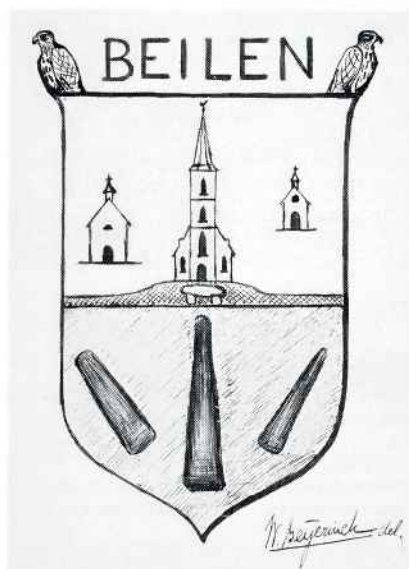
Heilige plaats

Beijerinck en De Jong zijn wel van mening, dat men de plaatsnaam Beilen in verband moet brengen met "bijlen". Zij verwijzen naar de vondsten van heilige bijlen, twee bij het Looveen en één ten zuiden van het vernielde hunnebed bij Spier. Deze heilige bijlen waren groter en zwaarder dan de gewone bijlen uit de tijd van de Volksverhuizing. Vermoed wordt dat deze bijlen een rol hebben gespeeld bij de heidense erediensten. Verder denken zij, dat de streek rondom Beilen een centrum was van heidense erediensten. Zo zijn er bij het Looveen grondsporen gevonden van een tempel. De plaatsnaam Beilen is naar hun mening dan ook afgeleid van het woord bijlen. In hun verdere betoog leggen zij een verband tussen de heidense tempels en het ontstaan van de

eerste Christelijke kerken op die plaatsen. De schrijvers vermoeden, dat op de plaats waar de huidige Hervormde kerk is gebouwd - een zandheuvel langs de Beilerstroom - ooit een hunnebed heeft gelegen. Op die heidense plaats in Beilen zou de eerste Christelijke kerk in Midden-Drenthe zijn gebouwd. Een kerk die de moederkerk is geweest van de kerken van Westerbork en Zuidwolde.

Wapenontwerp De Jong/Beijerinck

Bij hun wapenontwerp gaan De Jong en Beijerinck dan ook uit van de geschiedenis van de heilige bijlen, het hunebed en de kerken. Hun ontwerp zag er zo uit:

“Op de onderste helft zou op een licht-grijze ondergrond de drie heilige bijlen getekend kunnen worden. Op de bovenste helft tegen een licht blauwe achtergrond: in 't midden de kerk met toren van Beilen op een heuvel, waarin zich eenige grote steenen bevinden, links een kapel voorstellende de kapel in Westerbork, rechts de verderaf gelegen kapel, die te “Zuidwolde” moet gestaan hebben”. Tekenen we in de beide bovenhoeken een (witte) valk, (want de kerk van Beilen had de verplichting jaarlijks een valk te leveren aan den kerk van Steenwijk; Westerbork moest deze last helpen meedragen), dan zien we

in 't wapen van Beilen, een gedeelte van de geschiedenis weerspiegeld.”

Nieuw ontwerp Bontekoe

Na de afwijzing van de Hoge Raad voor de Adel in 1931 maakt Bontekoe in het voorjaar van 1932 een aantal nieuwe ontwerpen. Ook hij zoekt nu motieven in de geschiedenis van de kerk van Beilen. Evenals De Jong en Beijerinck neemt hij ook de witte valk als motief. Deze jachtvogel herinnert aan de verplichting, die de kerspelkerk van Beilen had. Vanaf de 12e eeuw moest de kerk van Beilen jaarlijks een witte valk voor de valkenjacht aan de St. Clemenskerk van Steenwijk leveren. Deze verplichting werd in 1369 afgekocht door jaarlijks tien lood zuiver zilver te betalen.

In twee ontwerpen heeft hij de witte valk geschilderd op een gouden bisschopsstaf. In het derde ontwerp is er in de valk een hartschild getekend met daarin het wapen van het bisdom Utrecht. Tegen dit ontwerp heeft hijzelf het bezwaar, dat het wapen van het bisdom Utrecht ook al in het wapen van de gemeente Oosterhessele is verwerkt. In het hartschild van het vierde ontwerp is het wapen van Steenwijk

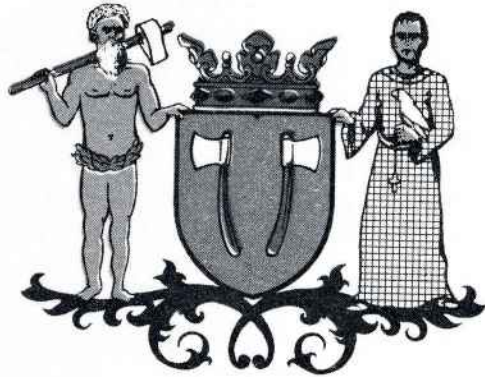
getekend. Het Steenwijkse wapen is een herinnering aan de heilige Clemens, de beschermheilige van de kerk, waaraan de valk verschuldigd was.

Het definitieve ontwerp

Het gemeentebestuur neemt niet de ontwerpen van De Jong en Beijerinck over, noch één van de vier nieuwe ontwerpen van Bontekoe. Het kiest voor de suggestie van de Hoge Raad van Adel, die in 1931 het voorstel deed te kiezen voor twee bijlen in één schild. Verder worden de twee beren in het voorstel vervangen door twee schildhouders. Ook in dit voorstel is het gemeentebestuur geadviseerd door Bontekoe. De Hoge Raad heeft ten aanzien van het ontwerp maar één bezwaar. Zij vindt dat de pij van de geestelijke niet de voorgestelde bruine kleur mag hebben, maar zwart. Zij vinden het historisch onjuist om een geestelijke af te beelden in een bruine pij, het kleed van de monniken van Orde van St. Franciscus, omdat niet bekend is of deze monniken de parochiekerk van Beilen bediend hebben.

Koninklijk besluit

Bij een koninklijk besluit van 2 oktober 1934 krijgt Beilen zijn gemeentewapen. Het gemeentewapen bestaat uit een schild, waarop twee van elkaar afgewende bijlen staan afgebeeld. De bijlen zijn zilverkleurig, de stelen goudkleurig. Het schild is afgedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels. Aan de rechterkant van het schild staat

een prehistorische bewoner uit deze streken met op zijn schouder een stenen bijl met een houten steel, die hij gebruikte bij heidense erediensten.¹⁾ In de omschrijving bij het ontwerp wordt de prehistorische bewoner "wildeman" genoemd. Aan de linkerkant staat een geestelijke, gekleed "in een gewaad van sabel", die op zijn vrije hand een witte valk draagt.²⁾

G. J. Dijkstra

De gegevens voor dit artikel zijn ontleend aan:

- Wapen en Vlag der gemeente Beilen, van G.A. Bontekoe, in: Nieuwe Drentse Volkmanak 1940;
- Kl. Sierksma, De gemeentewapens van Nederland, Utrecht, 1962;
- W. de Vries, Drentse Plaatsnamen, Assen, 1945;
- Gemeente Archief Beilen, inventarisnummer 2.07.13

¹⁾ In de heraldiek worden rechts en links verwisseld. Het schild werd oudtijds vanaf de plaats van de drager, die het ter bescherming voor zijn lichaam hield, beschreven.
²⁾ "Sabel" is een heraldische term voor zwart.

GEMEENTEVLAG

Bij de viering van het 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina op 6 september 1938 in Amsterdam was in het programma een defilé opgenomen, waarin jongeren uit de Nederlandse gemeenten een vlag van hun eigen gemeente zouden meevoeren. Een probleem was echter, dat toen maar 20 gemeenten een

eigen vlag hadden. Om dit op te lossen kwam men op het idee om in de hoek van de provinciale vlag het gemeentewapen te plaatsen. Dat er met uitzondering van Friesland geen gemeentevlaggen waren, was geen bezwaar. Provinciale vlaggen waren snel genoeg gemaakt. Het gemeentebestuur van Beilen had moeite met deze schijnoplossing. Aangezien de vaststelling van een gemeentevlag niet gebonden is aan een Koninklijk

Besluit, kon het gemeentebestuur zelf het initiatief nemen om een eigen vlag te ontwerpen.

Op 22 augustus 1938 stelden Burgemeester en Wethouders de gemeenteraad voor om accoord te gaan met een gemeentevlag, die zal bestaan uit drie verticale banen in de kleuren groen, wit en geel. In de middelste baan wordt het wapenschild van de

gemeente opgenomen. De kleuren van de vlag zijn ontleend aan het schild van het gemeentewapen: de hoofdkleur groen aan de stok, dan wit, dan geel.

Om verwarring met andere vlaggen te voorkomen, is het gemeentewapen met weglating van de "wildeman", de priester en de kroon in de middelste baan geplaatst. Het schild is getekend met een accoladevormige voet.

Door dit initiatief van het gemeentebestuur werd Beilen de eerste gemeente in Drenthe met een eigen vlag.

Veel belangstelling om mee te lopen met het defilé was er niet, omdat er in Beilen

Burgemeester Wytema overhandigt de deelnemers aan het defilé de gemeentevlag, die in recordtijd was vervaardigd door mevr. Thalen-Thomas, schoondochter van de gemeentesecretaris. vlnr.: Jantina Tijms, Willem Dijkema, Berend Sikken en burgemeester Wytema.

ook festiviteiten georganiseerd waren. Burgemeester Wytema plaatste daarom een advertentie in het Nieuwsblad voor Beilen om geïnteresseerden op te roepen te reageren.

Uiteindelijk vond het gemeentebestuur Jantina Tijms (Beilen), Willem Dijkema (Beilen) en Berend Sikken (Hijken) bereid om mee te lopen. Door het gemeentebestuur en de bevolking van Beilen werden zij uitgezwaaid. Samen met Berend Winters die als chauffeur meeging, vertrokken zij naar Amsterdam.

G. J. Dijkstra

De gegevens voor dit artikel zijn ontleend aan:

- Wapen en Vlag der gemeente Beilen, van G.A. Bontekoe, in: Nieuwe Drentse Volksalmanak 1940;
- Gemeentearchief Beilen, inventarisnummer 2.07.13

HULDEBETOOGING H. M. DE KONINGIN

De Burgemeester van Beilen maakt — in aansluiting op de onlangs aan verschillende organisaties gezonden circulaire — bekend, dat deze week nog gelegenheid bestaat om zich op te geven voor deelneming aan de nationale huldebetooging te Amsterdam, ter gelegenheid van het 40-jarige regerings-jubiläum van H. M. de Koningin. Indien zich geen deelnemers aanmelden, zal de gemeente Beilen niet vertegenwoordigd zijn.

Beilen, 1 September 1938.

De Burgemeester voornoemd,
WYTEMA.

2-1991

GEMEENTEHUIS 1956

Gemeenteraad 1940

"Beilen, 26 November 1940

Het is ruim 50 jaar geleden, toen de zetel van het gemeentebestuur nog gevestigd was in een paar vertrekken van een particuliere woning, die daartoe gehuurd werden voor een bedrag van f 100,- per jaar, dat den gemeenteraad ter overweging werden voorgelegd de plannen tot verbouw van het oude schoolgebouw tot gemeentehuis, waarvan de kosten werden geraamd op f 1.500,-. Het desbetreffend voorstel werd echter niet aangenomen en de huur van de particuliere vertrekken werd opnieuw voor drie jaar aangegaan.

Een paar jaar later maakten burgemeester en wethouders de zaak opnieuw bij den raad aanhangig. Hun voorstel vond nu een gunstiger onthaal.

In zijn vergadering van 26 Juni 1891, besloot de gemeenteraad bedoeld schoolgebouw te laten inrichten tot gemeentehuis. Deze inrichting omvatte het maken van 2 dienstlokalen, n.l. een raadzaal en secretarie in de eene helft, en een woning voor den veldwachter-conciërge in de andere helft. De gemeente telde op 1 Januari van dat jaar ruim 4.500 inwoners.

Dit toen tot gemeentehuis ingerichte gebouw is in zijn uitwendigen vorm, voor zoover de 4 buitenmuren betreft, nog het tegenwoordige gemeentehuis," aldus de raadsstukken van 26 november 1940¹⁾, waarin B en W. een overzicht van de voorgeschiedenis geven.

In 1908 bleek dit gemeentehuis reeds te klein. In 1910 werd besloten de "Weijerd", een laag terrein ten westen van de Beilerstroom, die toen nog langs het hotel Bosman liep een nieuw gemeentehuis te bouwen. De zaak bleef echter wat slepen. De architecten J. Smallenbroek & Zn. te Assen ontvingen op 10 april 1913 een uitnodiging tot het ontwerpen van een nieuw gemeentehuis, te stichten op een vrij terrein bij de Beilerstroom, onmiddellijk

bij hotel Bosman in de Paltz. Er moest in het gebouw aanwezig zijn: een raadzaal; een burgemeesterskamer; een secretariiskamer; een secretarie met kluis; een raad en trouwzaal; een kantoor voor de gemeente-ontvanger; een politiebureau; een wachtkamer voor het publiek; een kadasterkamer; een conciërgewoning met enige schuurruimte en een bergplaats voor de brandspuit.²⁾

Het gemeentebestuur ontving de ontwerpen van Smallenbroek. Hij had direct maar drie versies gemaakt. Het goedkoopste plan zou f 23.000,- bedragen.³⁾

Op 4 juni 1914 nam de gemeenteraad een voorstel van burgemeester en wethouders tot de bouw van een nieuw gemeentehuis aan.

Eén ontwerp werd goedgekeurd door de inspecteur van de volkshuisvesting en de raad "behoefde er slechts zijn sanctie aan te geven en alles ware in kannen en kruiken geweest. Een voor dien tijd grootsch gebouw, zou in een groote behoefte voor jaren voorzien en als een sieraad van de plaats aan den Oostelijken ingang van het dorp komen te staan. Daarmede zou Beilen in het centrum der provincie, de eerste in de rij harer landelijke zusteren in het "Oude Landschap" worden met een gemeentehuis waarop het met recht trotsch zou kunnen zijn. Het was - behoudens in enkele grootere gemeenten - in dien tijd met de huisvesting van het bestuur en de administratie der gemeenten in Drenthe over het algemeen nog droevig gesteld. Het noodlot heeft echter anders gewild. Het schip strandde met de haven in 't zicht. In Mei 1916 besloot de raad, op voorstel van burgemeester en wethouders, den bouw van het nieuwe gemeentehuis in verband met de abnormale stijging van de prijzen der bouwmaterialen uit te stellen, tot weder een eenigszins normale toestand zou zijn ingetreden. Hiermede stond de zaak, midden in den oorlog 1914-1918 weder op losse schroeven."⁴⁾

"Huis der gemeente" - deze gelegenheid als zoodanig nog de beste is van alle dienstlo- calen der gemeente.

(...)Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat wij al gedurende enkele jaren pogingen in het werk stellen om een betere en op de toekomst berekende huis- vesting van het gemeentelijk bestuurs- apparaat te krijgen.

Toen ruim drie jaar geleden bekend werd, dat er uitzicht bestond dat voor den bouw van een nieuw gemeentehuis gelden uit het Werkfonds beschikbaar gesteld zouden worden, hebben wij dadelijk maatregelen getroffen, om zoo spoedig mogelijk plannen te ontwerpen.

In Uwe vergadering van 25 Februari 1938 deelden wij een en ander mede en in die

vergadering werd ons opgedragen ons werk voort te zetten en met een concreet voorstel te komen." ⁶⁾

Burgemeester en Wethouders van Beilen verwijzen in boven geciteerd raadsstuk naar de raadsvergadering van 25 februari 1938 waarin het college de opdracht kreeg het voorbereidende werk om tot een nieuw gemeentehuis te komen voort te zetten en met een concreet voorstel te komen.

Er waren al veel voorbereidingen gedaan. Burgemeester H. J. Wytema was daarbij de stuwende kracht. Hij was bevriend met de Amsterdamse architect C. (Kees) van der Linden die zijn huis aan de Esweg had gebouwd (nr. 129, de latere ambtswoning) en met diens broer J. J. van der Linden. In het college van B. en W. hadden de nodige besprekingen al plaatsgevonden, zodat op 29 december 1937 de volgende brief van hen uitging:

*Aan het architectenbureau
J. J. en C. van der Linden*

29 December 1937

Wij hebben de eer U uit te noodigen tot het maken van een voorontwerp van een gemeentehuis voor onze gemeente op een perceel grond aan de haven te Beilen, zooals besproken met den heer C. van der Linden, en volgens het tarief van den Bond van Nederlandsche Architecten.

Als bouwsom van het gemeentehuis - zon- der inrichting, plantsoenaanleg, doch met centrale verwarming, sanitair en eventueel noodige bestrating en hekwerken - ware te rekenen een bedrag van f 35.000,-.

Daar de gemeenteraad in deze aangelegen- heid nog niet is gekend, en wij ook nog niet den vollen eigendom hebben van het perceel, waarop wij het nieuwe gemeente- huis zouden willen zien verrijzen, gelieve U deze uitnodiging tot nader bericht van ons als streng vertrouwelijk te beschouwen. Mocht Uw project tot uitvoering kunnen komen, dan zullen wij gaarne zien, dat Uw bureau zich met het hoofdtoezicht op den bouw belast; het dagelijksch toezicht zal bij den Technischen dienst onzer gemeente moeten berusten." ⁷⁾

Eén van de laatste huwelijken die vol- trokken werd in de zaal die de gemeen- te bij "Prakken" huurde, was op 21 april 1956: Jacobus en Jannie Prakken trouwden 'thuis'. De ambtenaar van de burgerlijke stand is Jo van Gelder. Er werd vaak op zaterdag getrouwd. Het is verscheidene keren voorgekomen, dat er geen getuigen aanwezig waren. Freerk Prakken werd er dan als getui- ge bijgehaald. Een enkele keer is het voorgekomen, dat het bruidspaar al aanwezig was, maar Jo van Gelder kwam maar niet opdagen. Een tele- foontje naar mevrouw Van Gelder leerde, dat haar man in de tuin bezig was en de huwelijksluiting finaal was vergeten. Hij spoedde zich dan naar de bovenzaal van "Prakken".

Installatie van burgemeester Wytema in het oude gemeentehuis aan de Schoolstraat. Achterste rij, vlnr. nr. 1, 2, 3, 4- familie Wytema; 5- onbekend; 6- burgemeester Gerrits van Smilde; 7- onbekend; 8- L. Vredeveld, Smalbroek (?); 9- onbekend; 10- J. Hartman, Drijber (?); 11- onbekend; 12- R. F. Moorman, Lieveing; 13- J. Schierbeek (kassier Boerenleenbank); 14- W. Mulder, Hooghalen. Zittend: 1, 2- familie Wytema; 3- mevr. Wytema; 4- wethouder H. Schuring, Wijster; 5- burgemeester H. J. Wytema; 6- wethouder H. Lunshof; 7- gemeentesecretaris H. Thalen; 8- raadslid Stadman, Hijken; 9- raadslid L. Nijboer.

Saillant detail is zeker, dat de gemeenteraad niet in deze zaak was gekend; de noodzakelijke slag om de arm "mocht ons project tot uitvoering komen" is dan ook aanwezig.

Op 4 januari 1938 schrijven de heren Van der Linden hun antwoord:

*Aan Burgemeester en Wethouders
der Gemeente Beilen*

*Volgaarne zullen ondergeteekenden aan
Uw vereerend verzoek een voorontwerp te
maken van een gemeentehuis voor Uw
gemeente op een perceel grond aan de
haven te Beilen en wel volgens tarief van*

*den Bond van Nederlandsche Architecten,
gevolg geven.*

*Wij zullen bij dit ontwerp uitgaan van de
door U gestelde eischen en de door u
genoemde bouwsom.*

*Voorts zullen wij deze uitnoodiging als
streng vertrouwelijk beschouwen.*

*Wij hopen zoo spoedig mogelijk U een goed
doorwerkt voorontwerp te kunnen doen
toekomen. Met de meeste hoogachting,
J. J. van der Linden, C. van der Linden.⁸⁾*

Bouwplaats

Als bouwplaats hadden burgemeester Wytema en C. van der Linden de Brink tegen de haven in gedachten. Het meest

naar voren komende bezwaar tegen deze plek was dat het nieuwe gemeentehuis dan niet in het centrum van het oude dorp zou komen te staan. Verschillende geschikte punten om "in Beilen" te bouwen waren al naar voren gebracht - ik kom daar nog op terug-. Maar in hun raadsstuk van 26 november 1940 verwerpen B. en W. alle bezwaren tegen het bouwen aan de haven: *"Maar ook ongeacht al deze bezwaren tegen het bouwen 'in de plaats', blijven wij bij onze meening, dat het bouwterrein aan den Brink niet alleen de voorkeur boven alle andere mogelijke bouwterreinen verdient, doch dat het DE aangewezen plaats is voor een representatief gebouw als het gemeentehuis. Het zal daar aan alle kanten vrij staan, waardoor het volledig uitkomt, het zal daar een plein van ruime afmetingen vóór zich hebben en geen enkele in Beilen onbekende zal behoeven te vragen naar het gemeentehuis, omdat daar is het knooppunt van alle hoofdverkeerswegen. Wij zijn overtuigd dat de tijd zal leeren dat geen beter en geschikter plaats uitgekozen had kunnen worden."*⁹⁾

Burgemeester en wethouders stellen de gemeenteraad dan ook voor te besluiten tot:

- a- het bouwen van een nieuw gemeentehuis;
- b- het aanwijzen als plaats van stichting, het aan de gemeente toebehorende terrein aan den Brink tegen de haven;
- c- het laten opmaken aan de hand van het in de bespreking van 28 Juni 1940 behandelde grootste ontwerp, van een definitief plan met tekening, bestek en raming van kosten.

Op 2 december 1940 vindt de raadsvergadering plaats. Enkele raadsleden hebben geen bezwaar tegen het bouwen van een nieuw gemeentehuis, maar de plaats vinden ze niet zo gelukkig; bovendien is het niet de geschiktste tijd om te bouwen (oorlog!).

Burgemeester Wytema verdedigt het voorstel met verve. Hij zegt, dat gezien de moeilijke tijden men moed ten aanzien

van de toekomst behoort te hebben. En wat de plaats betreft, is er z.i. geen betere in Beilen. *"Het gebouw komt op een plek die representatief, voornaam en weidsch is. Aan die zeer hoge eischen voldoet geen andere plaats in het dorp."*¹⁰⁾

Raadslid Oosting merkt op dat er geen andere plaats voor het gemeentehuis genoemd kan worden, maar nieuwbouw tegenover de hervormde kerk lijkt hem een goede mogelijkheid. De voorzitter blijft er echter bij, dat de

J. Oosting.

door B. en W. voorgestelde plaats de beste is, ook met het oog op de uitbreiding. *"De tegenwoordige groote verkeersweg, de Eschweg, zal in de toekomst een weg zijn die door het dorp loopt. Het dorp zal zich op de esch uitbreiden, dat leest men terstond uit het uitbreidingsplan. Daarom zal er in de toekomst een nieuwe verkeersweg moeten worden geprojecteerd. Deze kan eigenlijk alleen maar komen ten Westen van ons dorp. De brink zal in elk geval het centrale punt van de plaats worden. De brink is dat heden reeds, maar zal dat in de toekomst wellicht in nog grootere mate zijn."*¹¹⁾

Kop en schotel van het servies dat Freerk Prakken speciaal gekocht had om tijdens de raadsvergaderingen in de bovenzaal te gebruiken. Daar waren enige extra stoelen aanwezig voor de 'publieke tribune'; er werd slechts weinig gebruik van gemaakt.

Burgemeester Wytema is tenslotte nogal optimistisch wat betreft de realisatie van een nieuw gemeentehuis in dit eerste oorlogsjaar; hij heeft "een bespreking over de bouwplannen gehad op het bureau van den algemeen gemachtigde voor den wederopbouw. Daar is hem den wenk gegeven voort te werken." ¹²⁾

Na een gedachtenwisseling waarin geen nieuwe gezichtspunten meer naar voren komen wordt er gestemd over een voorstel van raadslid Schierbeek om de beslissing drie maanden uit te stellen. Dit voorstel wordt ten slotte met 7 tegen 6 stemmen aangenomen.

Briefwisseling

Ondertussen was er een uitgebreide privé-correspondentie op gang gekomen naar aanleiding van burgemeester Wytema's (geheime) uitnodiging tot het maken van een voorontwerp. Deze correspondentie in de trant van "Beste Jaap" en "Beste Kees" is helaas maar voor de helft in het gemeentearchief aanwezig; er bestaat slechts één afschrift van een uitgaande brief van burgemeester Wytema. In de brieven komt veelvuldig de bouw van het nieuwe gemeentehuis aan de orde, afgewisseld met privé-opmerkingen. Op 22 januari 1938 schrijft Kees van der Linden o.a.

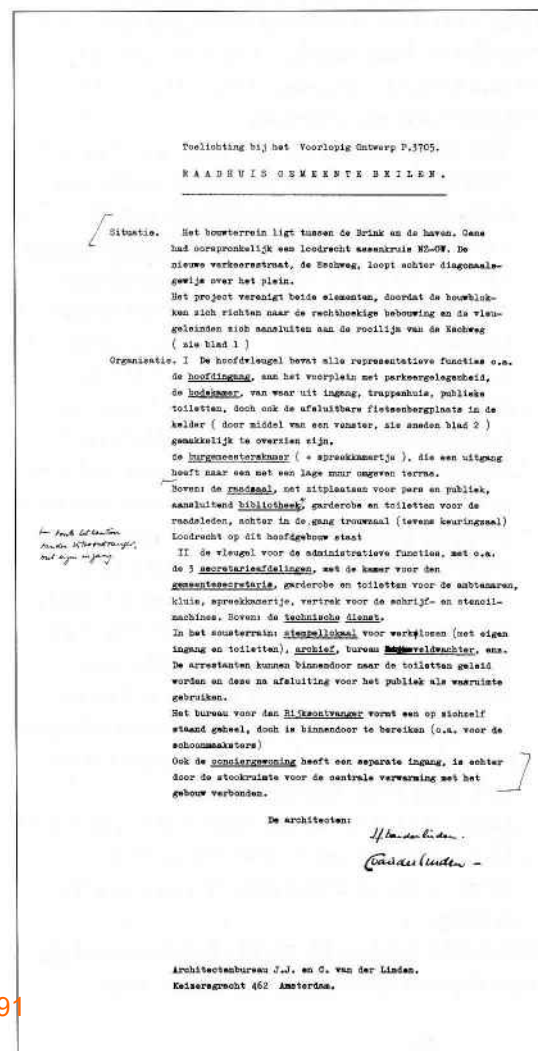
"Nu is dit ontwerp nog niet in het net getekend, maar zodra ik even tijd heb, wil ik dit doen - ongeacht of er een ander terrein bepaald wordt of niet. Een architect is technisch vakman - maar ook een beetje kunstenaar: als een schilder met een portret begonnen is, en het wordt onverhoopt afbesteld, dan zal hij zijn werk toch willen afmaken. En bovendien is de vóór-arbeid niet weg; we weten nu wat we met 35 mille kunnen doen - en ook zeer belangrijk wat we moeten laten."

De architect was goed op de hoogte met de situatie bij de haven (hij had tenslotte Wytema's huis aan de Esweg gebouwd (1937)¹³⁾; hij moet Beilen dus (goed) gekend hebben): *"Het is gebleken, dat het terrein zeer wel voldoet als bouwterrein*

voor een raadhuis. Het project, dat voor mij ligt overschrijdt weliswaar even de rooilijn, maar dat is natuurlijk geen bezwaar. Als de schuur van de gemeente-woning die er achter ligt, zou kunnen verdwijnen dan ware veel gewonnen, doordat de hoofdmassa dan verder van de weg komt; nog veel mooier als de hele woning zou verdwijnen, maar daar rekenen we niet mee." ¹⁴⁾

Voorlopig ontwerp

In 1938 wordt het "Voorlopig Ontwerp P.3705 Raadhuis Gemeente Beilen" voltooid. Het is de moeite waard dit ontwerp aandachtig te lezen; een aantal elementen hieruit zijn duidelijk terug te vinden in het in 1956 gerealiseerde gemeentehuis op de es.

Uit de brief van Jaap (Wytema) van 18 februari 1938 blijkt, dat een perspectieftekening van ooghoogte gemaakt is, dus wat men werkelijk zal zien van de Brink af. *"Zoals je ziet hebben we de voordeur wat nader uitgewerkt. Ik meen, dat ook de gevel met de hoge raadzaalramen het zo goed doet. We hebben hier zogenaamde Franse balkons aangebracht, d.w.z. naar binnenslaande deuren met een versierend hekwerk er voor. De omliggende gemeenten bieden elk zo'n hek aan, terwijl Assen het hekwerk met wapen van Beilen boven de ingang offreert."*

Het lijkt mij, dat de architect een flink voorschot op de toekomst neemt.

Op 16 maart 1938 schrijven B. en W. aan de heren J. J. en C. van der Linden dat zij met belangstelling kennis hebben genomen van hun voorlopig ontwerp voor een raadhuis. Wel worden nog een aantal opmerkingen gemaakt betreffende de vormgeving en indeling:

- *"De sterk sprekende toepassing van het boerendak met wolfskap ontnemt het gebouw die monumentaliteit en die uiterlijke representatieve eigenschappen die wij voor een raadhuis onmisbaar achten. Wij erkennen gaarne de moeilijkheid, schuilende in het ontbreken van een monumentalen bouwstijl in dit gewest, doch zijn er van overtuigd, dat zulk een bouwstijl, welke de Drentsche karakteristieken bevat, toch wel zal zijn te scheppen, zonder dat te groote affiniteit met de boerenschuur ontstaat."*
- *De trouwzaal is aan de kleine kant. Indien men in aanmerking neemt, dat vaak verscheidene paren - die alle hun gevolg van familieleden en getuigen hebben - tegelijkertijd in den echt verbonden worden, zijn grootere afmetingen voor de trouwzaal, zoal niet noodzakelijk, dan toch wenschelijk."*
- *De trap is o.i. niet monumentaal genoeg. Het komt ons voor, dat een tweede bordes het aanzien zeer ten goede zou komen."*

Tenslotte achten B. en W. het verkieslijk "een geheel gewijzigd ontwerp - met

behoud van den opzet, dien wij in het algemeen aanvaardbaar achten - te ontvangen."¹⁵⁾

Brief

Gelukkig trof ik toch een kopie van een uitgaande brief van burgemeester Wytema aan. Deze is gedateerd 5 juli 1938:

"Beste Jan en Kees,

Hierbij de gevraagde tekening van het havenplein, waaruit blijkt, dat de schacht van het ± 4 m diep liggende moerriool net buiten het raadhuis zou komen te liggen. Een enorme meevaller, dien we tactisch kunnen uitbuiten. (...) In een der laatste commissievergaderingen heeft Minister Colijn gezegd: het moet nu maar eens uit zijn met het bouwen van raadhuizen met geld van het werkfonds. Daartegen is van werkfondszijde aangevoerd, dat de reeds in behandeling zijnde plannen toch wel mochten worden uitgevoerd. DIT IS NOG NIET TOEGESTAAN, maar wil er iets van komen, dan moeten we ons project toch zoo spoedig mogelijk indienen, IN ELK GEVAL VOOR 1 AUGUSTUS E.K. En daar zal het plan tot verbouwen van het oude gemeentehuis een deel van moeten uitmaken. (...) Summa summarum was de indruk niet slecht. Toen Van Noppen (ir. Van Noppen van het Werkfonds.) de schets van den voorgevel zag, vond hij het een aardig ontwerp. Hem leek het wel iets te royaal van opzet, maar daar zou de Rijksgebouwendienst wel wat over zeggen, en zoo deze accoord ging, zou hij geen bezwaar maken, omdat hij het geheel wel aantrekkelijk vond. Maar hij vroeg zich af, of het wel mogelijk zou zijn voor f 42.000,- dit gebouw met DEZEN onderbouw neer te zetten. Het lijkt mij goed, als je een en ander nog eens goed overweegt. Kom zoo noodig nog eens in Beilen praten. (...) w.g. Jaap

Uit het bovenstaande fragment blijkt, dat er verbouwingsplannen voor het oude gemeentehuis bestonden; dit zou in een gymnastiekzaal getransformeerd moeten worden.

Allerlei wijzigingsvoorstellen op 't voorlopig ontwerp passeren dan de revue: "Na 12 dagen volop genoten te hebben van Parijs en Chartres heb ik met nieuwe moed ons geliefde P.3705 weer aangepakt - en ja, het lukt wel de 15 mannetjes (ambtenaren!) in de gekortwiekte secretarie onder te brengen," schrijft Kees van der Linden medio 1939.

Oorlogsjaren

Op dinsdag 19 februari 1940 sprak burgemeester Wytema in Zwolle met de minister van Binnenlandse Zaken H. van Boeijen over het Beiler raadhuisplan. In een brief van 2 maart 1940 verstrekt de burgemeester de minister nog enkele gegevens:

- "Het zielen aantal der gemeente Beilen bedroeg in

1900	4.851
1910	5.504
1920	6.607
1930	8.132
1940	9.367

- In de jaren 1926-1939 kwam in gebruik als cultuurgrond door ontginning van heideveld ongeveer 3.500 ha., d.i. 20% van de oppervlakte der gemeente (16.658 ha.) en van deze 3.500 ha. de helft in de jaren 1937, 1938 en 1939. Bebossching, herontginning e.d. zijn hierbij buiten beschouwing gebleven.
- In 1901 kwam de huidige secretaris als eenige ambtenaar ter secretarie. Het administratieve personeel der gemeente bestond toen uit 1 burgemeester-secretaris, 1 ontvanger en 1 bode-veldwachter. Thans werken ter secretarie: burgemeester, secretaris, ontvanger, 2 commiezen, 3 adjunct-commiezen (waarvan 1 tevens agent der arbeidsbemiddeling), 3 klerken en 5 personen tijdelijk (werkverschaffing en steunverleening, kostwinnersvergoeding, omzetting bevolkingsadministratie). De bode, de controleur der steunverleening en de politie blijven buiten beschouwing.

In het oorspronkelijk opgemaakte plan voor een nieuw raadhuis was rekening gehouden met 15 man personeel (buiten de

2-1991

Werkfondsplan nr.	Gemeente Beilen.
Begrotingen	
ontrent het plan tot bouw van een nieuw raadhuis en verandering van het bestaande gemeentehuis tot gymnastieklokaal.	
Nieuw raadhuis.	
Globale kostenbegroting:	
3900 om, exclusief grondwerken, drooghouding, centrale verwarming, elektrische sanitair, sanitair en waterleiding, h z f 9.50	f 37.000.-
centrale verwarming	" 4.700.-
elektrische installatie 85 lichtpunten h z f 4.50	" 380.-
sanitair, hydrofoor, put, leidingen enz.	" 1.100.-
Totaal	f 43.180.-
Architectenonorarium over f 43.000.- Klasse 2, AB/2.3.1.	
	f 4.200.-
Deuren, inham, trekken, verloop, oostbelanting, drooghouding	
	" 2.800.-
Elektering, 30 m. wegmenen, 45 m. f 30 o.m. en 45 m. f 60 riel 12,5 m, spoor, naverken enz.	
	" 380.-
Totaal	f 7.380.-
Verbouw bestaande gemeentehuis	
Globale raming van kosten	f 4.000.-
Samenvatting	
Bouwkosten Raadhuis	f 43.180.-
Architectuur, heilwerk en elektering	" 7.380.-
Verbouw bestaande gemeentehuis tot gymnastieklokaal	" 4.000.-
Voorbereiding (reiskosten en adm.) en taf afrekening	" 440.-
Totale kosten	f 55.000.-

De begroting voor het Werkfonds betreffende de nieuwbouw van een gemeentehuis en het verbouwen van het oude gemeentehuis tot gymnastiekzaal.

typiste) op de 3 afdelingen Alg. Zaken, Financiën en Onderwijs, Sociale Zaken, in de rangen van commies tot klerk, terwijl tevens een kantoor voor den ontvanger der directe belastingen in het gebouw was geprojecteerd. Het was mijn bedoeling dit kantoor de eerste 25 jaren productief te maken door verhuring; later zou de gemeente-administratie het zelf in gebruik kunnen nemen. De rijksgebouwendienst wilde zich echter niet binden, zoodat alle reserve-ruimte voortaan IN de secretarie moest worden gevonden. De oorspronkelijke 22 m lange secretarievleugel werd ingekort tot 19 m. Dit was echter naar het oordeel van den rijksgebouwendienst nog te royaal. Er moest nog 4 m van die vleugel af. Daar de werkruimte in die vleugel 5 m breed was, werd het oppervlak met 20 m² verminderd. Ik behoef Uwe Excellentie wel niet te verzekeren, dat dit ALLE RESERVE deed verdwijnen, en toen ik de opmerking

maakte, dat wij niet slechts voor het heden bouwen, maar ook voor de toekomst, werd mij geantwoord, dat alleen met de huidige verhoudingen rekening kan worden gehouden.(...)”

Het antwoord uit Den Haag komt snel. De minister van Binnenlandse Zaken bericht, dat hij tot dusver nog geen bemoeiingen heeft gehad met de raadhuisbouw in Beilen. Hij heeft het schrijven uit Beilen doorgegeven aan de Rijksdienst voor de Werkverruiming en zal, wanneer het plan te zijner tijd het Departement bereikt, aan (bovenvermelde) brief de nodige aandacht schenken.¹⁶⁾

Locaties

Maar de echte domper komt op 6 juli 1940 als het departement van Sociale Zaken meedeelt geen financiële medewerking te kunnen verlenen.¹⁷⁾

Wytema blijft echter volhouden, ook wat betreft de locatie van het te bouwen gemeentehuis. Hij blijft met Kees van der Linden de plek bij de Haven het mooist vinden. Aan de Esweg, de verkeersader van Beilen, hoort een representatief gebouw te komen, al zijn de tijden somber geworden. Om de tegenstanders van zijn locatie enigszins tegemoet te komen, geven B. en W. de opdracht “een rapport inzake aankoop van perceelen in ’t dorp Beilen, welke in aanmerking komen voor Stichting van een nieuw Gemeentehuis” op te stellen. Op 4 november 1940 wordt dit rapport uitgebracht. Er waren heel wat moeilijkheden te overwinnen voor en aleer er een beslissing was te krijgen van de verschillende personen.

Complex I, omvat de percelen van W. Gerding, Gebr. Geertjes en Hulst. Geertjes is niet te bewegen een vraagprijs te noemen, daardoor vervalt dit complex.

Complex II, omvat de percelen van J. Reijntjes, C. Gaasbeek en J. Padding. Alle drie zijn genegen te verkopen.

Complex III, omvat de percelen van H. Stel, mej. H. Mulder en Js. Siegers. Stel en Siegers zijn niet genegen een vraagprijs te noemen; complex III vervalt.

Complex IV, omvat de percelen van A. Smit, B. Boer (eigenaar J. Meijering) en J. Wassenaar. Ook hier komen, behalve Wassenaar, geen vraagprijzen op tafel. Complex IV vervalt.

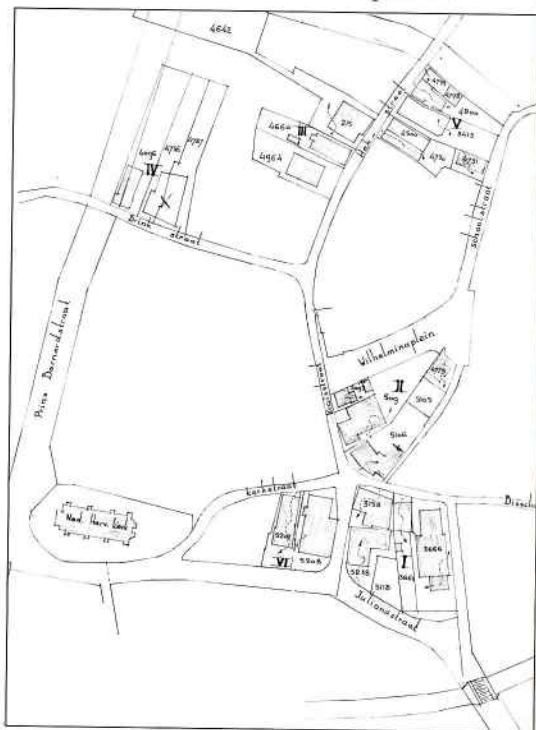
Complex V, omvat de 3 percelen van de heer W. Kuik, gelegen aan de Hekstraat, Schoolstraat en verbindingsweg Hekstraat-Schoolstraat. Vraagprijs voor deze 3 percelen samen f 20.000,-. Het hieraan grenzende perceel van L. Nijboer is eveneens te koop voor f 12.000,-.

Complex VI, omvat de percelen van J. Eleveld en ’t daarnaast gelegen perceel, bewoond o.a. door de wed. A. Denneboom, eigenaar H. de Jonge. Vraagprijzen resp. f 18.000,- en f 8.000,-.

Uit bovenstaand rapport blijkt wel dat het voor verschillende personen moeilijk is een vraagprijs te noemen voor hun perceel, zolang zij niet weten waar ze een nieuw zakenpand of bouwterrein voor een nieuw pand terug kunnen krijgen.

Op 20 maart 1941 maken B. en W. bekend, “dat de verschillende in de laatste

Situatieschets van de zes complexen.

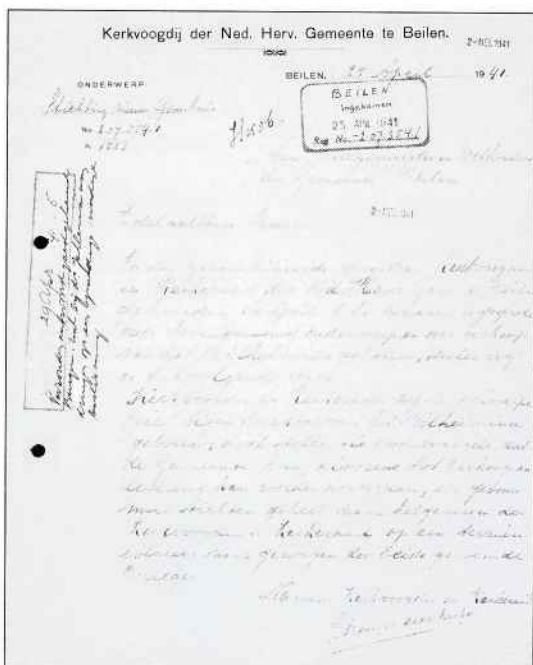

tijd naar voren gekomen terreinen voor het bouwen van een nieuw gemeentehuis, in tekening zijn gebracht." Op zaterdag 22 maart 1941 konden deze tekeningen door de ingezetenen bezichtigd worden.

In het raadsstuk nr. 14/1 voor de raadsvergadering van april 1941 wensen B. en W. dat de Raad tot een beginseluitspraak komt. De situatietekeningen zijn verdeeld in twee series. Serie A bevat locaties die *"alle dit gemeen hebben, dat bouw van een nieuw gemeentehuis eerst mogelijk is na aankoop en afbraak van verscheidene winkels, woonhuizen en andere panden. De bouwplannen B daarentegen zijn gedacht op plaatsen, waar thans geen gebouw staat."* B. en W. wensen dat een uitspraak gedaan wordt over de principiële vraag of een A-plan, dan wel een B-plan dient te worden gekozen. Aan de locaties van serie A kleven vele bezwaren: (goede) panden moeten afgebroken worden (in oorlogstijd!) en geen der locaties kent een belovende bebouwing die *"in harmonie zal zijn met de waardigheid, monumentaliteit en schoonheid van het te bouwen raadhuis"* Daarbij merken B. en W. op dat zij wat betreft serie A, mocht daartoe onverhoopt besloten worden, zich nader moeten beraden, "aangezien wij in dit stadium nog geen keus uit de denkbeelden-A hebben gemaakt."

Er waren vijf B-mogelijkheden, waarvan op twee locaties dadelijk gebouwd zou kunnen worden. Uiteraard wordt hier de Brink genoemd en een locatie aan de Eschweg. Voor de andere drie B-locaties is steeds een wijziging van het uitbreidingsplan nodig, hetgeen een belangrijke vertraging zal opleveren. De stuurmanskunst van burgemeester Wytema blijkt duidelijk uit dit raadsstuk. Maar weer werd Wytema niet op zijn wenken bediend, want de gemeenteraad sprak op 7 april 1941 uit *"ook nog te willen overwegen de mogelijkheid om het nieuwe gemeentehuis te zetten in dezelfde omgeving als het tegenwoordige. Daarvoor zou dan echter noodig zijn, dat de gemeen-*

te de beschikking kreeg over het Wilhelminagebouw. Voldoende aan een opdracht van den gemeenteraad, verzoeken wij U ons te willen mededeelen of het Wilhelminagebouw, met inbegrip van den bijbehorenden grond, te koop is en zoo ja, voor welken prijs," aldus het schrijven van B. en W. aan de Kerkvoogden der Ned. Hervormde gemeente van Beilen.¹⁸⁾ Op 25 april 1941 viel het antwoord van de Kerkvoogden bij de "buurman" in de brievenbus:

Natuurlijk namen B. en W. met belangstelling kennis van het schrijven der Kerkvoogden.

Drie dagen later stelde burgemeester Wytema een antwoord op. Hij schrijft, dat de voorwaarden der Kerkvoogden en Kerkeraad *"zoodanige moeilijkheden in zich sluiten en tot zoodanige voor beide partijen onaangename verwickelingen aanleiding kunnen geven, dat de gemeente die, naar onze meening niet kan aanvaarden."* B. en W. verzoeken daarop een bepaalde koopprijs op te geven. *"Bij het bepalen van het bedrag kunt U dan naar eigen inzicht rekening houden met de eischen welke U aan de stichtingsplaats en*

het gebouw wilt stellen.”¹⁹⁾

Burgemeester Wytema had de brief zodanig geredigeerd dat hij gevoeglijk kon aannemen, dat de Kerkvoogdij nooit aan deze klus zou beginnen. Het antwoord op de brief van B. en W. arriveert op 19 mei 1941:

*Edelachtbare Heeren,
Namens Kerkvoogden en Kerkeraad der
Ned. Herv. Gemeente te Beilen, deel ik u
mee, dat zij in hun verg. van 1 mei j.l.
waar bovengenoemd onderwerp is bespro-
ken, in verband met een schrijven van uw
geacht col. daar omtrent, hebben besloten
dat zij niet genegen zijn tot verkoop van
het Wilhelminagebouw.*

*Hoogachtend,
uw d.w. D. Beugel, secr. Kerkv.²⁰⁾*

Burgemeester Wytema zal ongetwijfeld tot de conclusie gekomen zijn dat hij het spel goed speelde.

In de raadsvergadering van 30 mei 1941 wordt vervolgens uitgebreid gedebatteerd over een geschikte bouwplaats. Wethouder J. Eleveld heeft geen bewondering voor het plan op de es.

*Als men rekening
houdt met de
plannen aldaar,
kan de es nooit die
ruimte bieden die
men aan de Brink
heeft. De heer
Schierbeek begrijpt
niet dat iemand
kan verdedigen dat
op de es niet vol-
doende ruimte is
voor een gemeente-
huis.²¹⁾*

Raadslid J. Oosting is het met hem eens. Hij vindt, dat op de es spoedig gebouwd kan worden; het heeft trouwens allemaal al zo lang geduurd... Als het voorstel van B. en W. om als bouwplaats de Brink aan te wijzen in stemming komt, staken de stemmen. Daar de vergadering niet voltallig is, komt het voorstel ingevolge artikel 58 der gemeentewet, in

een volgende vergadering dus opnieuw aan de orde.

Succes

Op 27 juni 1941 haalde Wytema de winst binnen. Met 7 tegen 6 stemmen besloot de gemeenteraad J. J. en C. van der Linden te Amsterdam “aan te wijzen als architect voor het bouwen van een nieuw gemeente-huis op het U bekende terrein aan de Brink bij de haven. Wij verzoeken U thans met den noodigen spoed, een definitief plan met teekeningen, bestek en raming van kosten op te maken en bij ons in te dienen.”²²⁾ Al op 10 juli 1941 vonden te Beilen besprekingen plaats, twee dagen na ontvangst van de opdracht. Op de schriftelijke aanvaarding van de opdracht heeft burgemeester Wytema in de marge de opmerking gemaakt: “dat het de bedoeling is het plan te laten uitwerken op basis van 9 Mei 1940, hetgeen zoo moet worden uitgelegd, dat B. en W. onder geen enkel beding met minderwaardige materialen genoegen zullen nemen.”²³⁾

Meningsverschil

Het eerste probleem dat zich voordoet, is een zekere mate van onenigheid tussen de architecten - de broers - Van der Linden. Samen hadden ze de opdracht gekregen, doch het voorontwerp was geheel van de hand van Kees van der Linden, deze toch “kende den opdrachtgever (i.c. Wytema) en tevens de Beiler toestanden en natuur van nabij. Dat was begin 1938. Maar Kees voelt zich dan toch meer aangetrokken tot de “pedagogische” kant (onderwijs) en daar hij en Jan elkaar goed aanvulden, ging Jan van der Linden zich langzamerhand met het ontwerp bezighouden; hij ging zelfs naar Beilen voor besprekingen met B. en W. Uiteindelijk wil Jan dat Kees zich geheel terugtrekt, zodat hij het definitieve voorontwerp alleen kan voltooien. Jan blijkt echter het ontwerp van Kees als verouderd te beschouwen. Hij wil zelfs een geheel nieuw ontwerp maken, waarin dan de nieuwe elementen: woning en brandweerkazerne betrokken zouden kunnen worden. Jan zegt zich in (die)

Wethouder
J. Eleveld. (Foto:
Archief Hist. Ver.)

3 jaar ontwikkeld te hebben en er nu geheel anders over te denken dan toen - het moment om die veranderde inzichten kenbaar te maken is dan toch wel heel ongelukkig gekozen. Kees maakt tenslotte duidelijk "dat de broeders niet overhoop liggen, werkelijk niet." ²⁴⁾

Verdere gegevens om dit broederlijk meningsverschil te behandelen ontbreken. Wel is het zo, dat bij de uiteindelijke realisatie na de oorlog Jan van der Linden de uitvoerend architect is.

Na de oorlog

Nauwelijks is Nederland bevrijd of de teruggekeerde burgemeester Wytema ²⁵⁾ en Jan van der Linden nemen de draad weer op. De eerste brief van J. J. van der Linden is gedateerd 13-5-1945. Uit die brief blijkt, dat ook NSB-burgemeester Cool zich met mogelijke nieuwbouw van een gemeentehuis heeft beziggehouden. Er zou zelfs een maquette gemaakt moeten worden, maar de definitieve opdracht daartoe is niet gegeven.

Op 5-8-1945 blijkt burgemeester Wytema al aan Jan van der Linden geschreven te hebben dat er geen gemeentehuis aan het water komt; Gedeputeerde Staten konden zich niet met de situatie aan de Brink verenigen. In diens antwoord schrijft Van der Linden (19-8-1945):

"En dan de groote Jobstijdning! Geen raadshuis aan het water. Afgezien van mijn gevoelens, ik vind het ook voor jou ellendig, omdat je er zoveel energie aan verbruikte en met zooveel inzicht de geheele zaak leidde. Voor mij is het voorlopig, naast de beroerdigheid van een zoover uitgewerkt plan, dat toch levend reeds in je fantasie bestaat, en dat nu niet doorgaat, ook een strop. Want in October is de gehele op-

dracht inclusief alles klaar, maar je weet dat bij ieder plan pas de winsten beginnen voor een architect bij de uitvoering, en zeker bij dit plan waar zoo ongehoord veel tijd en energie in ging zitten. Je wilt dus, indien er wederom over een architectenkeuze gepraat moet worden, naast de moreele band en het ideeële voorwerk wijzen op deze zijde, dat, indien ik niet weer wordt aangewezen dit financieel een groote strop voor mij betekent."

In de raadsvergadering van 17 december 1945 vraagt dhr. Nijboer nu de plannen tot bouw van een raadhuis aan de haven niet doorgaan, of er niet een geschikt terrein te vinden is "op den esch in het uitbreidingsplan".

Raadslid L. Nijboer in zijn stand tijdens een Lanijto-tentoonstelling in de dertiger jaren. (Foto: fam. G. Kuik / archief Hist. Ver.)

Op 29 juli 1947 besluit de gemeenteraad dat de definitieve plaats voor het nieuwe gemeentehuis op de es zal zijn. Architectenbureau J. J. van der Linden krijgt de opdracht tot het maken van een voorontwerp voor een gemeentehuis. De raad voelt zich daartoe moreel verplicht. "Deze (Van der Linden) toch heeft ook het vorige door de Raad aangenomen ontwerp vervaardigd, dat echter door Gedeputeerde Staten werd verworpen. Het zou onjuist zijn een andere architect te nemen." ²⁶⁾

Ondertussen heeft Beilen een andere burgemeester gekregen: Mr. S. G. Römelingh. (installatie 17 november 1948) Het tempo waarin gewerkt wordt, ligt dan beduidend lager nu de kar niet meer door burgemeester Wytema getrokken wordt. De brieven van J. J. van der Linden zijn nu zeer formeel geworden.

Wel springt men zuinig om met de gemeentefinanciën. Zou men nog wel geld uitgeven aan vernieuwingen en/of verbeteringen aan en in het oude gemeentehuis aan het Wilhelminaplein, zo vraagt men zich af.

Op 10 mei 1949 stellen B. en W. de raad voor een crediet te verlenen van f 2.010,- ter financiering van de kosten van aanschaffing van een behoorlijke meubilering van de burgemeesterskamer. Burgemeester Römelingh verdedigt het standpunt van B. en W.:

"Als de wethouders een hele dag vergaderen moeten, zitten ze zich bijna door. Vele autoriteiten moeten hier worden ontvangen. Een confectiestoel vind ik voor dit doel ongeschikt. Ik wil graag een goed meubel kopen dat ook geschikt is voor het nieuwe gemeentehuis."

*Een aantal raadsleden vindt de prijs te hoog. Daarbij vraagt raadslid Oosting zich af of dit meubilair wel past in het over misschien vijf jaar nieuw te bouwen gemeentehuis. "Dan kunnen wij een keus doen in overleg met de architect. Het bureau in de burgemeesterskamer acht ik nog wel voldoende. Met een prijs van f 1.600,- voor 10 stoelen zal ik mij nooit kunnen verenigen."*²⁷⁾

Het voorstel wordt in stemming gebracht en verworpen met 13 tegen 1 stem.

Op 28-11-1950 ligt het voorontwerp in hoofdtrekken vast.

Pas op 5 februari 1951 delen B. en W. aan Van der Linden mee, *"dat wij uw plan voor het gemeentehuis hebben bestudeerd en dat wij er, behoudens enkele opmerkingen, mee accoord gaan. De financiële omstandigheden zijn echter momenteel zo, dat wij geen vrijheid kunnen vinden nadere stappen bij de gemeenteraad te doen."*

Jan van der Linden uit vervolgens zijn teleurstelling:

"Ik hoop dat de tijden spoedig zo zullen veranderen, dat U mij wederom oproept om naar Beilen te komen. Het raadhuis van Beilen is, ondanks de 12 jaar vertraging, nog steeds mijn oogappel!" (13-2-1951)

De Raad aanvaardt op 22 februari 1951 het ontwerp voor de bouw van een nieuw raadhuis; het voorstel wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Wel moet men wachten op betere tijden om tot uitvoering over te gaan.

Twee etappes

Op 9 oktober 1951 stellen B. en W. voor dat de bouw van een nieuw gemeentehuis in twee etappes zal worden uitgevoerd. Gedeputeerde Staten immers zijn van oordeel dat de bouw van de gemeentesecretarie wel doorgang moet vinden, maar de bouw van het representatieve gedeelte niet. Veel raadsleden vrezen, dat de uitvoering van het bouwplan in twee fasen duurder uitkomt dan de bouw in één keer. B. en W. wordt dan ook duidelijk verstaan gegeven dat de woningbouw in geen geval schade zal mogen ondervinden van de stichting van een nieuw gemeentehuis.

Het voorstel om in twee etappes te bouwen wordt vervolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Er zal worden *"aangevangen met de bouw van het werk-gedeelte (secretarie en conciërgewoning) en te zijner tijd zal het representatieve gedeelte worden gesticht."*²⁸⁾

De woning voor de conciërge zal dan voorlopig worden ingericht voor huisvesting van burgemeester, secretaris en ontvanger.²⁹⁾

Allerlei besprekingen volgen. B. en W. houden wel de hand op de knip:

"Aangezien wij nog op het standpunt staan, dat het voldoende is, dat werktekeningen voor het werkgedeelte worden gemaakt, verzoeken wij U ons mede te delen, wat de kosten daarvan zijn. (...) Blijkt U later, dat ook van dat bedrag nog

een overschot is, dan zal dat zonder onze toestemming niet mogen worden besteed voor het maken van werktekeningen voor het representatieve gedeelte.”³⁰⁾

Reeds op 13-11-1952 geven B. en W. de opdracht ook werktekeningen voor het representatieve gedeelte van het gemeentehuis uit te werken.

“Thans bereikt ons vanwege de Provinciale Commissie Werkgelegenheid (P.C.W.) de mededeling, dat het Coördinatie College Openbare Werken (C.O.W.) overweegt ten behoeve van de versnelde uitvoering van de bouw van het GEHELE gemeentehuis een budgettaire bijdrage aan de gemeente te verlenen.”³¹⁾

Op 24-11-1952 besluit de Raad in principe tot de bouw van een nieuw gemeentehuis IN ZIJN GEHEEL, op voorwaarde dat de financiële bijdrage aan de gemeente op bevredigende wijze zal worden geregeld.³²⁾

Informatie

De gemeente Beilen ging tijdens de voorbereiding van de bouw niet over één nacht ijs. In een brief van 3 november 1953 vragen B. en W. van Beilen aan gemeenten die na 1945 een nieuw raadhuis

hebben gebouwd c.q. plannen hebben voor een dergelijke bouw:

“Aangezien ook hier de bouw van een nieuw raadhuis wordt voorbereid, zullen wij teneinde ons te kunnen oriënteren t.a.v. de financiële normen welke in het algemeen door de toezichthoudende organen gesteld worden, gaarne vernemen:

- a. hoeveel de kubieke meterprijs bedraagt van het door u gebouwde c.q. te bouwen raadhuis;*
- b. hoeveel de vierkante meterprijs bedraagt van de voor deze bouw benodigde grond.”*

Deze brief gaat naar 27(!) gemeenten. Bij de antwoorden op deze brief trof ik grondprijzen aan die uiteenliepen van f 2,- tot f 10,-. De kubieke meterprijzen waren ook zeer uiteenlopend: van f 42,- tot f 68,-.

De ontvangen informatie zal ongetwijfeld hebben meegeholpen een inzicht in de te verwachten kosten te krijgen.

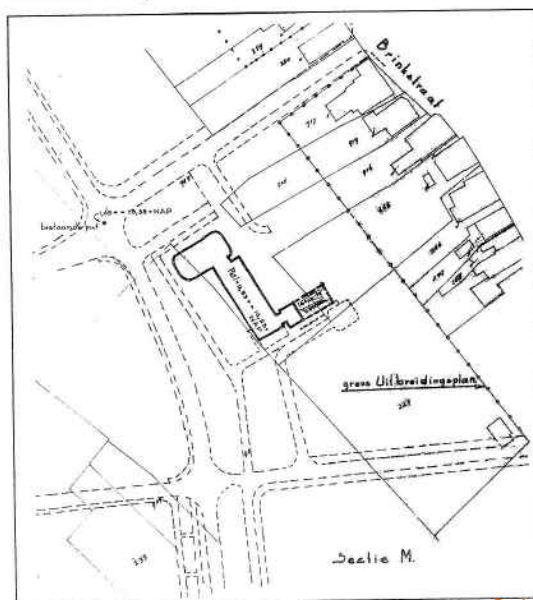
Op 7 december 1953 is de exacte begroting voor het raadhuis gereed. Het bedrag wordt f 398.190,- zonder enige bezuiniging, behalve imitatie-natuursteen in plaats van natuursteen.

Rijksgoedkeuring

Op 20 oktober 1954 schrijft burgemeester Römelingh aan het architectenbureau Van der Linden, dat de Hoofdingenieur-Directeur van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting in de provincie Drenthe van de Directeur-Generaal bericht heeft ontvangen dat de gevraagde rijksgoedkeuring voor het bouwen van een raadhuis met conciergewoning te Beilen kan worden verleend. In deze brief verzoekt de burgemeester zo spoedig mogelijk tot aanbesteding over te gaan. Per kerende post (21-10-1954) antwoordt het architectenbureau:

*“Edelachtbare Heren,
Het verheugt mij, na precies 15 jaar aan de plannen tot verwerkelijking van Uw raadhuis te hebben gewerkt, de opdracht te krijgen tot aanbesteding. Van 2 November*

Situatieschets van het nieuw te bouwen gemeentehuis, december 1954.

af zal ik deze zaak ter hand nemen, daar ik tot die datum totaal met werkzaamheden ben volgeboekt."

Aanbesteding

In december 1954 wordt de advertentie voor de aanbesteding in diverse dag- en weekbladen geplaatst.

Eenendertig aannemers komen met een bedrag waarvoor zij willen bouwen.

Op 20 januari 1955 gaat een aangetekende brief naar de heer W. Eleveld, Paltz 2 te Beilen, waarin hem wordt medegedeeld, dat *"op grond van Uw inschrijving d.d. 4 Januari 1955 aan U is gegund het bouwen van een raadhuis met conciërgewoning op een terrein gelegen te Beilen, kadastraal bekend... enz."*

Op de voorgrond het land van Arend Stevens waarop het gemeentehuis gebouwd werd. Arend Stevens woonde aan de Hekstraat ter hoogte van het pand van Arend de Jonge, nu Hekstraat 29. Stevens' land liep van achter zijn boerderij in de richting van de Esweg. (Foto: B. Sanders / archief Hist. Ver.)

In de raadsvergadering van 27 januari 1955 deelt de voorzitter de gunning mee.

Uiteraard is er een uitgebreide correspondentie over allerlei technische zaken betreffende de bouw van het gemeentehuis in het gemeentearchief te vinden. Uit een brief van 5-2-1955 komen problemen over de stalen ramen aan de orde. Ook wordt er be-

Aannemer W. Eleveld.

keken of er Groninger steen gebruikt zal worden, maar *"deze steen is echter dunner, zodat men meer stenen nodig heeft dan oorspronkelijk gedacht. Ik moet nu aan de hand van de prijzen uitzoeken of wij inderdaad daartoe overgaan"*, schrijft Van der Linden. (8-3-1955)

Voor grote moeilijkheden zorgt de koperen dakbedekking, waarvan de prijs niet exact te zeggen is, daar de dagprijs geldt en deze *"stijgt en zakt naar willekeur. Voor dat het bestek in zee ging was de koperprijs in November f 3,58 per kg. (...) De dagprijs is op het ogenblik $\pm$ f 4,58 per kg."* In deze brief wordt voor het dak een gewicht aan koper van 4.080 kg genoemd. Er komen bedragen op tafel die hoger zijn dan de aangenomen stelpost. Uiteindelijk wordt het maken van de koperen dakbedekking gegund aan de laagste inschrijver voor een bedrag van f 26.115,-.

Tenslotte nog een probleem waar men in de beginfase van de bouw mee te maken kreeg. De gemeente kreeg de rijkspremie voor de aan het raadhuis te bouwen woning niet uitgekeerd, omdat de maten van het huis niet correct waren. Van der Linden verandert de tekening; de woning wordt 75 cm langer, zodat de rijkspremie van ruim f 3.000,- binnen-gehaald kan worden.³³⁾

GEMEENTE BEILEN

WIJ HEBBEN DE EER U UIT TE NODIGEN VOOR HET BIJWONEN VAN DE EERSTE STEENLEGGING VAN HET GEMEENTEHUIS, WELKE PLECHTIGHEID OP DONDERDAG 21 JULI 1955, DES NAMIDDAGS OM 3 UUR, VERRICHT ZAL WORDEN DOOR DE HEER COMMISSARIS DER KONINGIN IN DE PROVINCIE DRENTHE. WIJ MOGEN U VERZOEKEN OM TE HALF DRIE UUR IN HOTEL PRAKKEN (BENEDENZAAL) AANWEZIG TE ZIJN.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN BEILEN,
RÖMELINGH, BURGEMEESTER.
U. DE JONG, SECRETARIS.

BEILEN, 9 JULI 1955.

*Op 21 juli 1955 is
het eindelijk zover,
de eerste steen kan
gelegd worden.*

EERSTE STEEN, OP 21 JULI 1955 GELEGD
DOOR DE COMMISSARIS DER KONINGIN
IN DE PROVINCIE DRENTHE, MR. J. CRAMER

S. GRÖMELINGH
BURGEMEESTER

U. DE JONG
SECRETARIS

J. H. DIJKEMA JS. OOSTING
WETHOUDERS

W. DUNNING	A. K. MULDER
J. GEERTS	L. NIJBOER
L. GILS	R. SANTINGE
R. VAN HALEN	H. TALENS
M. HARTMAN	H. TJARKS
B. KÖSTER	DR. R. ZIJLSTRA
G. MENSINK	

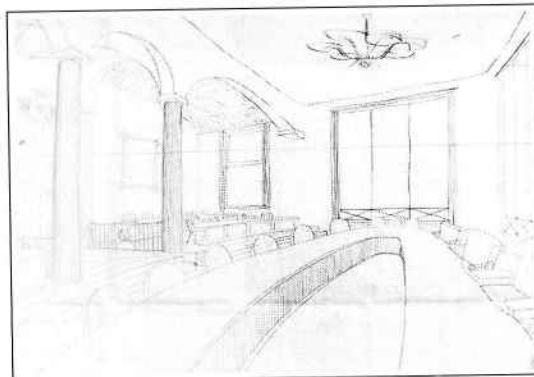
LEDEN VAN DE GEMEENTERAAD

ARCHITECT: J. J. VAN DER LINDEN

*De bouwkeet.
Op de achtergrond de Esweg.
(Foto: B. Sanders / archief Hist. Ver.)*

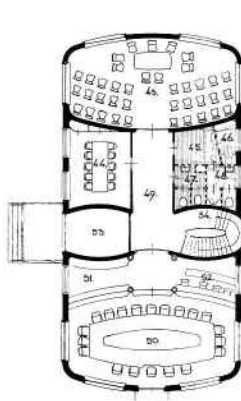
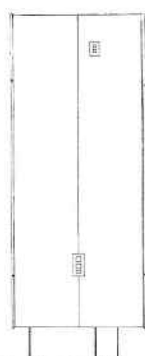
*Het ontwerp voor de
herdenkingssteen.*

*Schets van de
raadzaal.*

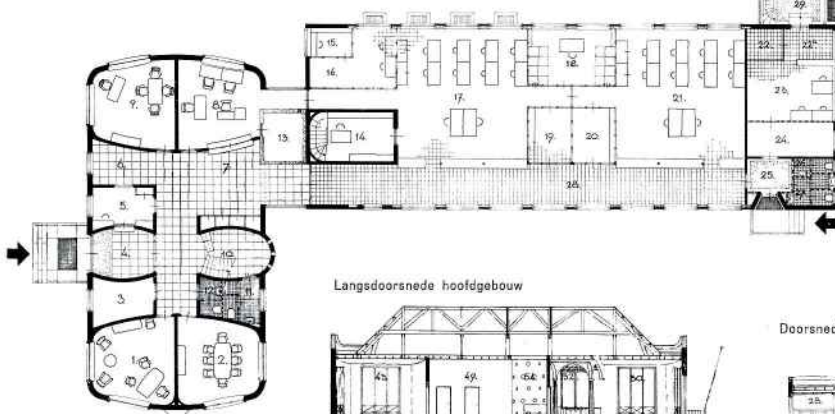

Dwarsdoorsneden hoofgebouw

Verdieping

1 Burgemeester	28 Gang—Wachtruimte
2 Vergaderkamer B. & W.	29 Entree sociale zaken
3 Wachtkamer	30 Maatschappelijk werkster
4 Entree	31 Maatschappelijk werkster
5 Bode	32 Slaapkamer
6 Hal—Wachtruimte	33 Slaapkamer
7 Hal—Wachtruimte	34 Slaapkamer
8 Ontvanger	35 Gang
9 Secretaris	36 W.C.
10 Traphal	37 Wachtruimte
11 Toiletten heren	38 Hal
12 Toilet	39 Waankamer
13 Kluis ontvanger	40 Keuken
14 Sorteerruimte	41 Bijkeuken
15 Telefoniste	42 Fietsen
16 Typekamer	43 Trouwkamer
17 Secretarie 1	44 Commissiekamer
18 Archivaris	45 Garderobe
19 Sproekkamer	46 Koffiebraken
20 Sproekkamer	47 Toilet dames
21 Secretarie 2	48 Toilet heren
22 Sproekkamer	49 Hal
23 Wachtruimte	50 Roodzaal
24 Sociale Zaken 1	51 Publieke tribune
25 Garderobe	52 Pers
26 Entree personeel	53 Vide entree
27 Toilet heren	54 Trappenhuis

Langsdoorsnede hoofgebouw

Begane grond
Schaal 1—300

Doorsnede secretarie

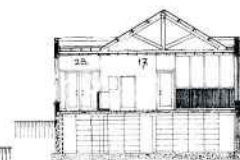

Foto boven: Mr. J. Cramer, Commissaris van de koningin, legt de 'eerste' steen onder het toezicht van burgemeester Römelingh en architect Van der Linden. Op de achtergrond staan: de wethouders J. H. Dijkema en Jans Oosting. Rechtsonder: gemeentesecretaris U. de Jong. (Foto: Archief Hist. Ver.)

Foto midden: De Commissaris en de burgemeester na de eerste steenlegging op weg naar "Prakken". (Foto: Archief Hist. Ver.)

Foto beneden: In de zaal van "Prakken"; vlnr. Jans Oosting, Mr. J. Cramer en burgemeester Römelingh. (Foto: Archief Hist. Ver.)

Burgemeester en Wethouders der gemeente Beilen hebben de eer U uit te nodigen aanwezig te willen zijn bij de officiële ingebruikstelling van het nieuwe raadhuis, welke zal geschieden door de Weledelgeboren Heer, de Heer J. C. Wilmans, lid van het College van Gedeputeerde Staten van Drenthe, op dinsdag 7 augustus 1956.

De samenkomst zal plaats vinden in het Hotel Prakken te Beilen om 2 uur.

Beilen, 25 juli 1956.

De bijgaande kaart ontvangen wij gaarne vóór 1 augustus ingevuld van U terug.

Ruim een jaar na de eerste steenlegging is het nieuwe gemeentehuis van Beilen klaar.

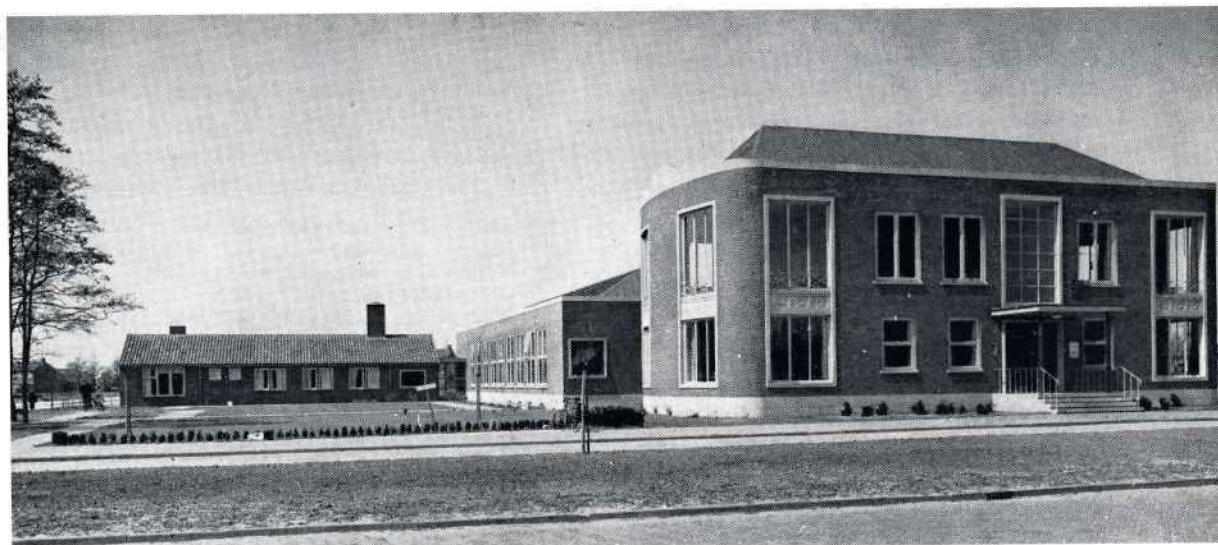
Over de aankleding van het nieuwe gemeentehuis is in het gemeentearchief veel terug te vinden.

Zo werd de stoffering in samenwerking met mevrouw C. Nicolai-Chaillet te Emmen uitgevoerd, waarbij de architect Van der Linden steeds de supervisie behield: *"Naast allerlei andere punten staan o.a. mijnerzijds op het programma de gordijnen, de vloerbedekking en het leer van de stoelen in de trouwzaal, voorts de gordij-*

*nen voor de secretariskamer, de kamer van de ontvanger en de bode. Eveneens wilde ik een monster vloerbedekking meebrengen voor de kamer van de burgemeester."*³⁴⁾

De meubilering werd in samenwerking met mej. B. Rodbard, binnenhuisarchitecte te Amsterdam uitgevoerd. Van der Linden houdt echter alles goed in de gaten. Over de burgemeestersstoel schrijft hij aan B. en W.: *"Hierbij stuur ik U de veranderde stoeltekening voor de burgemeesterskamer en de kamer van B. en W. Met rood aangegeven de veranderingen. De stoel is luier gemaakt, doordat de achter-*

7 augustus 1956: Het nieuwe gemeentehuis van Beilen.

Ruim een jaar na de eerste steenlegging is het nieuwe gemeentehuis van Beilen klaar.

Burgemeester en Wethouders der gemeente Beilen hebben de eer U uit te nodigen aanwezig te willen zijn bij de officiële ingebruikstelling van het nieuwe raadhuis, welke zal geschieden door de Weledelgeboren Heer, de Heer J. C. Wilmans, lid van het College van Gedeputeerde Staten van Drenthe, op dinsdag 7 augustus 1956.

De samenkomst zal plaats vinden in het Hotel Prakken te Beilen om 2 uur.

Beilen, 25 juli 1956.

De bijgaande kaart ontvangen wij gaarne vóór 1 augustus ingevuld van U terug.

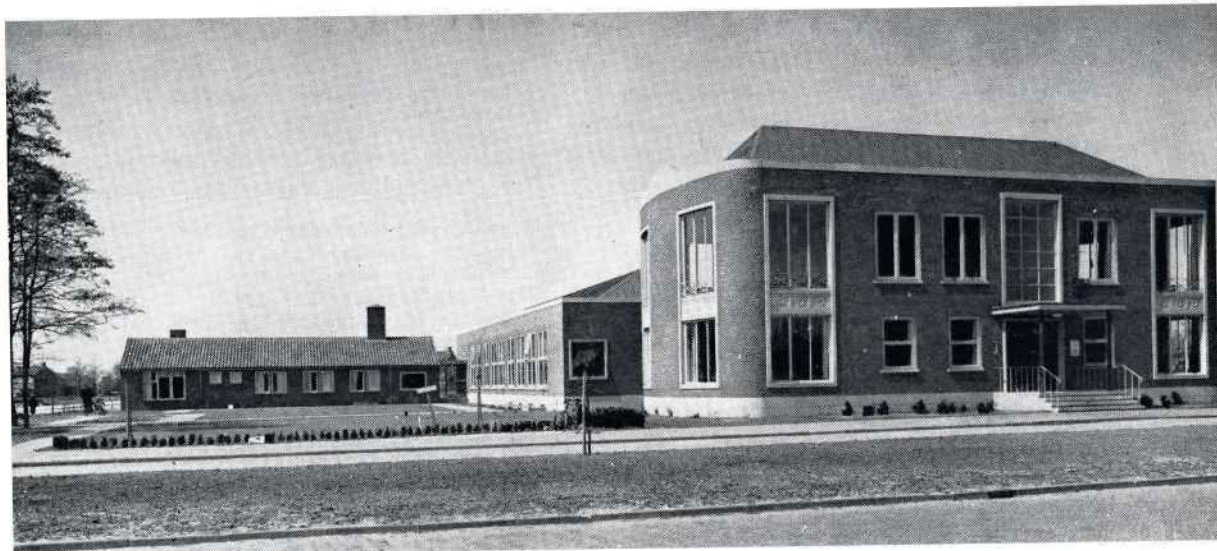
Over de aankleding van het nieuwe gemeentehuis is in het gemeentearchief veel terug te vinden.

Zo werd de stoffering in samenwerking met mevrouw C. Nicolaï-Chaillet te Emmen uitgevoerd, waarbij de architect Van der Linden steeds de supervisie behield: *“Naast allerlei andere punten staan o.a. mijnerzijds op het programma de gordijnen, de vloerbedekking en het leer van de stoelen in de trouwzaal, voorts de gordij-*

*nen voor de secretariskamer, de kamer van de ontvanger en de bode. Eveneens wilde ik een monster vloerbedekking meebrengen voor de kamer van de burgemeester.”*³⁴⁾

De meubilering werd in samenwerking met mej. B. Rodbard, binnenhuisarchitecte te Amsterdam uitgevoerd. Van der Linden houdt echter alles goed in de gaten. Over de burgemeestersstoel schrijft hij aan B. en W.: *“Hierbij stuur ik U de veranderde stoeltekening voor de burgemeesterskamer en de kamer van B. en W. Met rood aangegeven de veranderingen. De stoel is luier gemaakt, doordat de achter-*

7 augustus 1956: Het nieuwe gemeentehuis van Beilen.

Bij de opening van het nieuwe Gemeentehuis
te Beilen
op Dinsdag 7 Augustus Anno Domini MCMLVI

Aan de Bouwmeester J. J. van der Linden.

Waar eens de groenende Es oud Beilen mild omzooimde,
schoot woningbouw te schraller tijd omhoog
als onkruid op verwaarloosde akkers,
in vale eenvormigheid voortwoek'rend rij na rij.

't Genie des Bouwheers schiep weer ruimte en riep
gedroomde Schoonheid tot aanschou'bre, waar
thans Beilens Vroedschapshuis in eed'le lijn omhoog rijst.

De Wijsheid, die Lindanus bij de bouw geleidde,
zij ook der vroede Beiler Vaad'ren deel,
als z' in dit schone Huis 't gemenebest bestieren!

de R.

*Het bovenstaande gedicht werd door
G. A. de Ridder gemaakt.
Dhr. De Ridder was o.a. voorganger van
afdeling Beilen van de Ned. Protestanten
Bond en redacteur van het Nieuwsblad
voor Beilen; hij was een alom gerespecteerd
burger van Beilen.*

*leuning iets meer naar achteren helt, (...),
de zitting is iets dieper geworden en de
armleuningen langer. Wij moeten bespre-
ken of er alsnog een proefstoel moet worden
gemaakt." ³⁵⁾*

7 Augustus 1956

Terstond na de officiële ingebruikstelling
door dhr. J. C. Wilmans, lid van Gedeputeerde Staten van Drenthe, werd 's mid-
dags om drie uur een buitengewone
vergadering van de gemeenteraad gehou-
den. Nadat burgemeester Römelingh een
toespraak had gehouden kreeg het ge-
meenteraadslid L. Nijboer het woord.
Hij sprak namens alle raadsleden o.a.:
"Wij als Raad stonden bij de eerste

*bezichtiging wel een beetje perplex, want
zulk een schitterend en doelmatig geheel
maakte op ons een grote indruk. Wij zijn
trots op zulk een gemeentehuis. (...) Wij
waren in de laatste twintig jaren gewend
te vergaderen in een noodgemeentehuis.
(...) Als ik het goed heb, meen ik dat
dertien leden van onze Raad nog nimmer
een raadsvergadering hebben bijgewoond
in een officieel gemeentehuis." ³⁷⁾*

Zo eindigt dit overzicht betreffende de
bouw van het Beiler gemeentehuis bij de
Raad, de instantie die de verantwoorde-
lijkheid draagt voor de gang van zaken in
de gemeente.

T. L. Kroes

¹⁾ Gemeente Archief Beilen = GAB 207.354.1 nr. 10

²⁾ GAB uitg. stukken nr. 385

³⁾ GAB ingek. stukken nr. 284

⁴⁾ GAB 207.354.1 nr. 10

⁵⁾ GAB 207.354.1 nr. 10

⁶⁾ GAB 207.354.1 nr. 10

⁷⁾ GAB 207.354.1 nr. 37

⁸⁾ GAB 207.354.1 nr. 39

⁹⁾ GAB 207.354.1 nr. 10

¹⁰⁾ Notulen raadsvergadering 2 dec. 1940

¹¹⁾ Notulen raadsvergadering 2 dec. 1940

¹²⁾ Notulen raadsvergadering 2 dec. 1940

¹³⁾ De woning aan de Esweg was Wytema's eigendom. In de raadsvergadering van 20 april 1949 werd besloten de woning te kopen en als ambtswoning voor de burgemeester te bestemmen.

¹⁴⁾ Brief d.d. 26/1/1938

¹⁵⁾ GAB 2.073.541 nr. 64

¹⁶⁾ GAB 21 maart 1940, kab. 203

¹⁷⁾ GAB 207.354.1 I.S. 1754

¹⁸⁾ GAB 207.354.1 nr. 1323

¹⁹⁾ GAB 207.354.1 V.S. 1506

²⁰⁾ GAB 207.354.1 I.S. 1796

²¹⁾ Notulen raadsvergadering 30 mei 1941

²²⁾ GAB 207.354.1 nr. 2920

²³⁾ GAB 207.354.1 J.S. 3379

²⁴⁾ Gab Brief d.d. 5/8/1941

²⁵⁾ Zie tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen 2e jrg. nr. 2, blz. 38

²⁶⁾ Notulen raadsvergadering 29 juli 1947

²⁷⁾ Notulen raadsvergadering 25 mei 1949

²⁸⁾ Notulen raadsvergadering 29 oktober 1951

²⁹⁾ GAB 207.354.1 nr. 2675

³⁰⁾ Brief van Van der Linden d.d. 8/10/1952, GAB 207.354.1 nr. 1/3383

³¹⁾ GAB Raadsstuk d.d. 18/11/1952

³²⁾ GAB 207.354.1 nr. 4410

³³⁾ GAB Brief d.d. 15/3/1955

³⁴⁾ GAB Brief d.d. 10/3/1956

³⁵⁾ GAB Brief d.d. 7/5/1956

³⁶⁾ Maandblad N. Samson n.v. 71e jrg. blz. 251

³⁷⁾ Notulen raadsvergadering 7 augustus 1956

HET NIEUWE RAADHUIS DER GEMEENTE BEILEN IN 1956

Enige fragmenten uit een beschrijving in het "Maandblad", N. Samson N.V., gewijd aan de belangen der gemeente-administratie, nr.7/8, juli/augustus 1957, 71ste jaargang, blz. 53 en 53.

"Reeds van buiten kan men zien dat de geheel ineenlopende en onderling verbonden ruimten duidelijk in drie delen gesplitst kunnen worden.

Het eerste bevat de representatieve vertrekken, het tweede deel de lange gang, waarnaast de werkvertrekken der secretarie, terwijl in het derde, naar links buigende gedeelte, enkele kantoren en de woning van de conciërge zijn ondergebracht. Het gebouw is opgetrokken van handvormsteen en voorzien van een rand van sierbeton. Op het representatieve deel en de daarbij aansluitende secretarie rust een koperen dak. De voorgevel wordt gesierd door een overdekt bordes met twee bronzen pilasters. Daarboven bevindt zich het gemeentewapen uitgevoerd in smeedijzer.

Nadat wij het bordes hebben betreden geeft de hoofddeur ons toegang tot de hal. Deze hal en alle andere ruimten, welke in het representatieve deel gelegen zijn, hebben ronde hoeken. Deze geven een apart cachet aan alle vertrekken, welke overigens in zeer licht tinten en met veel grote ramen zonder uitzondering prettig aandoen. De vloer is belegd met Solnhofen tegels van lichte kleur. Alle muren zijn crèmekleurig.

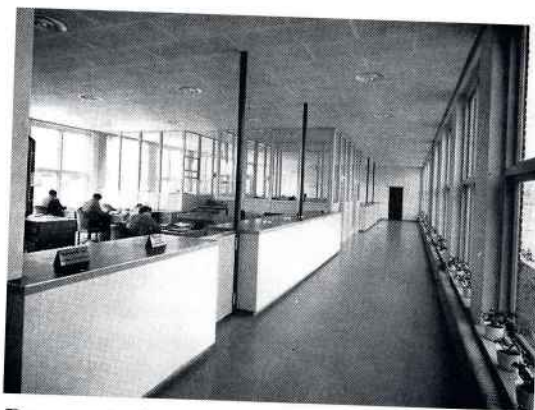
Het spreekt welhaast vanzelf, dat in dit zeer riant ingerichte raadhuis de burgemeester en de secretaris over een voortreffelijke werkkamer beschikken. Die van de burgemeester is rechts, die van de secretaris links van de hoofdingang gelegen. Beide kamers zijn hoekkamers, met grote ramen aan twee zijden. In de kamer van

de burgemeester treft men meubelen van bruin macoré-hout aan. De gele tint van de muren harmonieert uitstekend met de groene kleur der overgordijnen en de bruine parketvloer. De kamer van de secretaris is gestoffeerd met meubilair van lichtgekleurd eikehout. In deze kamer overheersten de lichte tinten, geel van de marleytile-tegels op de vloer, daarbij aangepast zachtgeel der wanden en witgeel der overgordijnen. Beide kamers hebben behalve de nodige accommodatie als schrijfbureau, boekenkast, e.d. een gezellige zithoek, geschikt voor rustige bespreking met bezoekers.

Het naast de burgemeesterskamer gelegen vertrek is bestemd voor het houden van de vergaderingen van burgemeester en wethouders. In deze kamer, uitgerust met parketvloer en macoré-meubilair, trekt een schilderij van Hein Kraij uit Assen, waarop de N.H. kerk aan de Torenlaan te Beilen is afgebeeld, de aandacht vanwege zijn fraaie kleuren die tegen de lichtgroene wand zo goed uitkomen. Dit schilderij is een geschenk van de Coöperatieve Boerenleenbank.

Wij bevinden ons nog steeds in het representatieve gedeelte, als we na de hal te zijn gepasseerd wat meer naar links lopen en naast de kamer van de secretaris die van de ontvanger vinden. Het kantoor van de gemeenteontvanger is iets meer zakelijk ingericht dan de tot dusver genoemde werkkamers, maar mag er niettemin zijn. Evenals overal lichte tinten, lichtgeel voor de wanden en de vloerbedekking en grijs voor het stalen meubilair. Naast de deur, welke tot het kantoor toegang geeft, is een loket.

Vervolgens komen we dan beneden in de eveneens met gele marleytile-tegels belegde gang, welke langs de loketten der

De secretarie.

secretarie loopt en die aan de ene zijde door een reeks van grote ramen een ruim uitzicht op de omgeving van het raadhuis biedt.

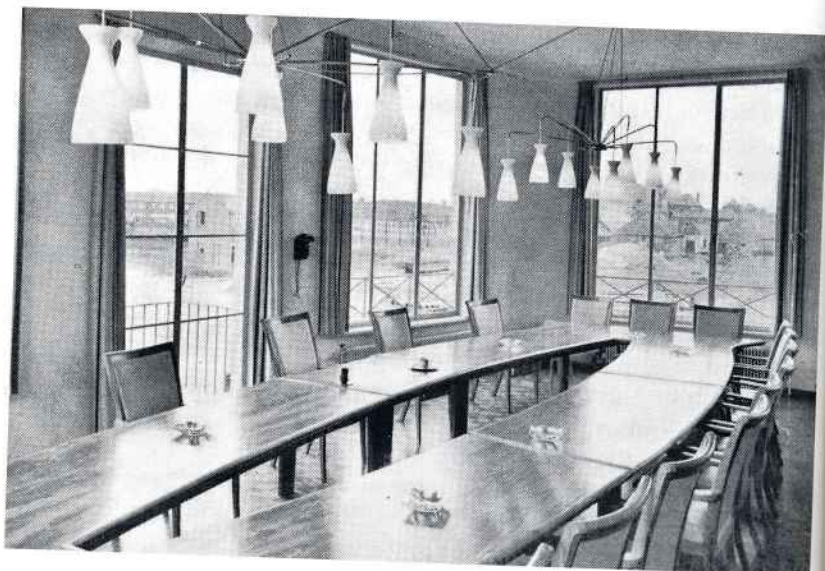
Vanuit de gang overzien we over de balie heen de gehele secretarie. Er is geen andere afscheiding tussen gang en lokaliteiten dan alleen een lage balie, zodat we kunnen spreken van "open" loketten. Zeer bewust ligt aan deze wijze van inrichting het denkbeeld ten grondslag, dat het contact van de ambtenaren met het publiek zo prettig en goed moet zijn als maar mogelijk is. Twee spreekkamertjes staan ter beschikking als er delicate onderwerpen met bezoekers behandeld moeten worden. Deze twee kamertjes, tegenover welke de afdeling registratuur ook in een afzonderlijk vertrek is ondergebracht, vormen de afscheiding tussen de afdeling algemene zaken en de afdeling financiën ter secretarie.(...)

Zeer bijzonder is ook de raadzaal. Zij is op de bovenverdieping van het representatieve gedeelte gelegen en

als men de deur opent, bevindt men zich direct op een verhoging, die zowel aan de rechter- als aan de linkerzijde tot publieke tribune dient. Boven de in wit en goud uitgevoerde hoofddeur is het portret van H.M. de Koningin neergehangen. Pilaren van ahornhout in witte kleuren schragen de overkapping van de tribune en in wit geschilderd hekwerk met vergulde leuning scheidt de tribune van het overig deel der raadzaal, dat via twee afstapjes kan worden betreden. Het daglicht heeft toegang door zeven grote ramen, voor de kunstverlichting dienen twee fraaie lichtkronen, elk met acht witte kelken. De zaal is uitgerust met een grote ovale tafel van Frans notenhout, waaromheen de met beigeleurig leer beklede zetels der raadsleden zijn geschaard.

De bovenverdieping bevat ook nog een afzonderlijk trouwkamer. Blauw en wit zijn de kleuren die daarin domineren. Een betimmering in blauw en wit ahornhout, witte tafel en lessenaar, blauw tapijt op de vloeren en blauwe overgordijnen met bladmotieven. Achter de tafel, waaraan de ambtenaar van de burgerlijke stand moet plaatsnemen, is tegen de zachtgele wand het bekende "Waar werd oprechter trouw" van

De raadzaal.

Vondel in sierlijke letters geschilderd door mevr. S. Gruber-Heijneman uit Haren (Gr.).

Wij hopen dat de korte beschrijving van het raadhuis van Beilen voor velen aanleiding zal zijn het eens te gaan bezichtigen als hun weg naar het mooie Drenthe voert. Het is gebouwd door een aannemer uit Beilen, de heer W. Eleveld onder architectuur van de heer J. J. van der Linden te Amsterdam.

De trouwzaal.

BURGEMEESTERS VAN BEILEN

1811-1826 Teunis Hunse
geboren te Beilen 05-06-1780
overleden te Beilen 02-10-1822

1822-1826 Mr. Andries Snoek Nijsingh
geboren te De Wijk 05-12-1797
overleden te Assen 27-11-1847
nadien raadsheer Hof van Drenthe

1826-1830 Mr. Hugo Christiaan Carsten
geboren te Hoozevee 27-06-1772
overleden te Hoozevee 07-04-1832
notaris te Hoozevee 1810,
lid van de Staten van Drenthe 1815

1830-1835 Mr. Hendrik Jan Kymmell
geboren te Roden 10-05-1806
overleden te Hoozevee 23-03-1851

1836-1845 T. ten Have
geboren te Beilen 15-01-1796
overleden te Beilen 04-08-1845

1846-1850 Mr. Claas Lamberts Kniphorst
geboren te Rotterdam 16-07-1821
in 1850 benoemd tot burgemeester
van Gieten

1850-1852 Hendrik Crull
geboren te Meppel 23-03-1825
woonde later in Zuid-Afrika

1852-1855 Mr. Sjuick Johannes Oosting
geboren te Assen 25-08-1825
overleden te Emmen 27-06-1900
was tevens burgemeester van
Westerbork, van 1855-1892 notaris
te Emmen

1855-1861 Mr. Goderd Willem baron de
Vos van Steenwijk
geboren te Meppel 21-11-1829
overleden te Beilen 28-08-1904
was tevens burgemeester van
Westerbork

1861-1866 Cornelius Lucas Conradus
Willem Pické
geboren te Koudekerke 10-09-1834
overleden te Noordwijk 16-07-1885
in 1866 benoemd tot burgemeester
van Noordwijk

1866-1870 Mr. Isaäc Sluis
geboren te Nijensleek,
gemeente Vledder 30-12-1839
overleden te Assen 01-03-1894
nadien officier van justitie te Assen

1870-1878 Mr. Johannes Beckeringh van
Loenen
geboren te Beilen 14-03-1842
overleden te Dwingeloo 08-04-1900
voordien burgemeester van Wester-
bork, nadien notaris en advocaat te
Dwingeloo

1878-1916 Willem Karel de Vidal de Saint
Germain
geboren te Raalte 30-11-1849
overleden te Harderwijk 07-12-1924

1916-1918 Jhr. Mr. Herman de Jong van
Beek en Donk
geboren te Breda 10-02-1885
overleden te Beilen 10-11-1918

1919-1931 J. C. Manssen
geb. te 's-Gravenhage 02-09-1882
voordien burgemeester van Sleen,
nadien van Lonneker tot opheffing
der gemeente in 1934

1931-1936 T. Froentjes
geboren te Grootegast 01-08-1893
overleden te Assen 16-07-1936

1936-1948 Mr. dr. H. J. Wytema
geboren te Haarlem 02-04-1906
benoemd ingaande 15-09-1936,
ingaande 01-06-1948 benoemd tot
burgemeester van Alkmaar

1948-1963 Statius Georg Römelingh
geboren te Zweeloo 13-04-1899
overleden te Beilen 24-05-1963
voordien burgemeester van Peize,
benoemd ingaande 16 november
1948

1964-1977 A. A. Beckeringh van Rhijn
geboren te Sneek 26-04-1920
voordien burgemeester van
Vierpolders en Zwartewaal sinds
01-06-1952,
benoemd m.i.v. 16-02-1964

1977-1983 P. de Noord
geboren te Ten Boer 04-05-1918
voordien burgemeester van Smilde,
benoemd m.i.v. 16-11-1977

1983-heden H. Nauta
geboren te Oppenhuizen 20-07-1932
benoemd m.i.v. 16-09-1983

H. Vos

NAAR EEN NIEUW GEMEENTEHUIS

Op 7 augustus 1956 nam het gemeentebestuur van Beilen het pas voltooide raadhuis plechtig in gebruik. Bij deze gelegenheid worden vele lovende woorden gesproken over het nieuwe gebouw. Burgemeester S. G. Römelingh constateert, dat de architect, de heer J. J. van der Linden uit Amsterdam, "zich op geniale wijze van zijn taak heeft gekweten"; het raadslid de heer L. Nijboer bekent, dat de Raad "bij eerste bezichtiging wel een beetje perplex stond" vanwege "het schitterend en doelmatig geheel" en hij hoopt dat de inrichting van de raadzaal "een gunstige invloed op de besprekingen" mag hebben. Helaas bleef het publiek op deze regenachtige dag - "waarop het grauw overheerst," aldus het Nieuwsblad voor Beilen - verstoken van alle mooie woorden vanwege het falen van de geluidsinstallatie.

Ruim 25 jaar later is het algemene oordeel over het gemeentehuis minder lovend. De werkruimtes zijn te klein, niet meer doelmatig en de indruk is, dat nu ook binnen "het grauw overheerst." Het gemeente-

De secretarie is veel te klein. (Foto: oktober 1989, Gemeente-archief)

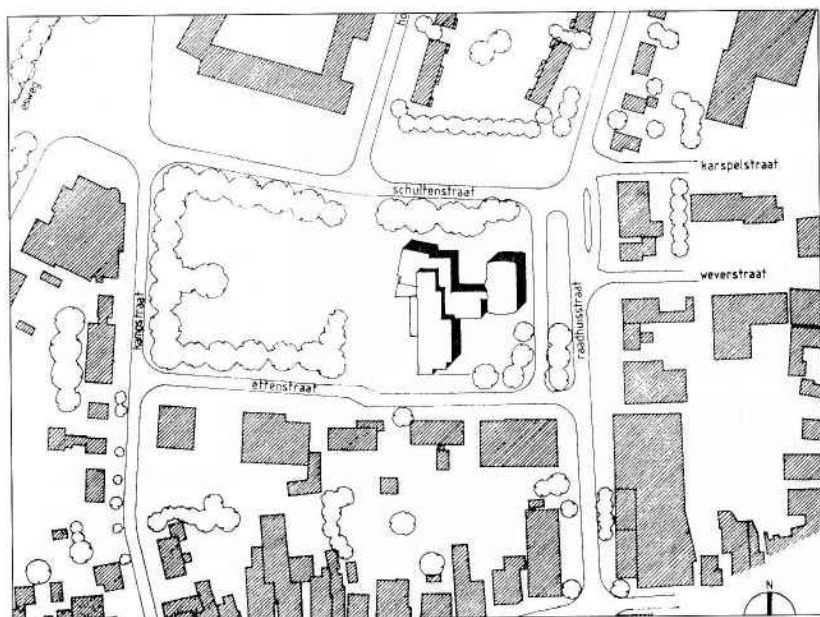

bestuur besluit zich te oriënteren op een grondige renovatie dan wel uitbreiding van het bestaande gebouw. In het najaar van 1984 wordt het Architectenburo BNA Tangerman en Gerritsma uit Assen - toen nog werkend onder de naam Architectenbureau BNA Nieman, Steeneken, Tangerman B.V. - gevraagd een onderzoek te doen naar de mogelijkheden.

In de periode die daarop volgt, passeren vele varianten de revue. Voor de gemeente Beilen ligt de nadruk op het verbeteren van de accommodatie voor de gemeentelijke diensten. Het is de bedoeling dat ook de Dienst Gemeentewerken, die sedert enige jaren beschikt over een eigen gebouw, in het vernieuwde gemeentehuis wordt ondergebracht.

Al spoedig wordt besloten tot sloop van de lage vleugel, waarin de kantoorruimten tot dan toe zijn ondergebracht. Om budgettaire redenen worden de bestuurlijke ruimten in het representatieve gedeelte gehandhaafd en vanwege diezelfde financiën blijft ook de archiefkelder onder de lage secretarievleugel in gebruik.

De ontwerp-opgave behelsde dus een uitbreiding van het hoofdgebouw uit 1956 met zo'n 2.000 m² kantoorruimte, waarbij rekening gehouden moest worden met een bestaande kelder. Een uitbreiding van een dergelijke omvang roept allereerst stedenbouwkundige vragen op. Het raadhuis was in 1956 gebouwd op een open terrein aan de rand van het dorp;

De ligging van het verbouwde gemeentehuis, 1990.

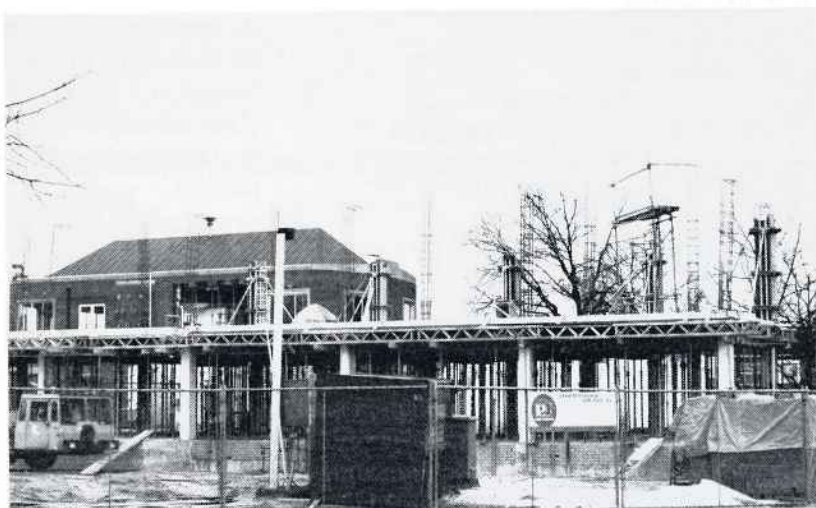

*De secretarie-vleugel is afgebroken.
(Foto: Archief Hist. Ver.)*

representatieve ingang echter aan de Raadhuisstraat, het einde van het winkelgebied. Het zwaartepunt van het nieuwe gemeentehuis zou komen te liggen in het nieuwe gedeelte, waar ook alle publieksfuncties zouden worden ondergebracht. Toen het gemeentebestuur bovendien had besloten ook een nieuwe raadzaal in de uitbreiding op te nemen, waren voldoende argumenten aanwezig om te kiezen voor een oriëntatie naar de westzijde, naar de open groene ruimte. Het nieuwe gedeelte van het gemeentehuis vormt zo een afsluiting van dit open terrein, dat al aan drie

ditzelfde gebied ligt nu centraal in Beilen en is uitgegroeid tot een "dienstencentrum" met banken, een rijkspolitiebureau, een arbeidsbureau, de bibliotheek en dergelijke. Het bestaande raadhuis had zijn

De situatie in maart 1990. (Foto: Gemeente-archief)

2-1991

overleg met burge-meester H. Nauta, gemeente-secretaris R. Timmer en, in een later stadium van het ontwerp-proces, een bouw-begeleidingscom-missie, waarin medewerkers van de diverse afdelin-gen vertegenwoor-dig waren.

Het grootste deel van de nieuwbouw is ingericht als kan-toorruimte. Op de begane grond zijn

Oktober 1990. (Foto: Gemeente-archief)

zijden begrensd wordt door bomenrijen. Zo ontstaat vóór het gebouw een "Raadhuis-plein", dat past bij de uitstraling dien men van het nieuwe gemeentehuis verwacht. De uiteindelijke opzet van de nieuwe huisvesting voor het gemeentebestuur van Beilen is tot stand gekomen in nauw

vooral de afdelingen gesitueerd, die het meeste door publiek worden bezocht: Algemene Zaken, Burgerzaken, Bouw- en Woningtoezicht en Sociale Zaken. Op de eerst verdieping bevinden zich de overige ruimten van de afdeling Gemeentewerken en Gemeentelijke Ontwikkeling, op de tweede verdieping de ruimten van de afdelingen Financiën en Welzijn.

Deze steen is in het nieuwe gedeelte in-gemetseld. (Foto: Archief Hist Ver.)

OP 7 JULI 1989 BESLOOT DE RAAD TOT VERBOUW VAN HET GEMEENTEHUIS

DRS. H. NAUTA

BURGEMEESTER

B. DE VRIES

T. HILBERTS

WETHOUDERS

R. TIMMER

SECRETARIS

R. BOUWMAN

A. OOSTING

IR. H. J. BRAND

L. OTTEN

E. DOERING

N.I. PEPPING-JINTES

G. DRENTH-BARKHOFF

T. POTS

M.J. GERRITSEN

K. SCHEPER

H. KREEFT

H. ZANTINGE

T. MOES-VAN GOOR

LEDEN VAN DE RAAD

IR. G. TANGERMAN

IR. R.W. GERRITSMAN

ARCHITEKTEN

Het meest markante element van het nieuwe gedeelte is de raadzaal met foyer. Het eigen karakter van deze ruimten komt vooral tot uitdrukking in de verdraaiing ten opzicht van de kantoorvleugel. De raadzaal richt zich naar één van de bomenrijen die het voorplein begrenzen en waarlangs men het gemeentehuis ook benadert.

De raadzaal is een L-vormige ruimte, waarin aan beide uiteinden plaats is voor publiek.

Door middel van enerzijds een glazen pui en anderzijds een mobiele panelenwand is de raadzaal verbonden met de foyer en vormt daarmee een ruimtelijk geheel. Het centrale gedeelte van de raadzaal is vrij introvert; daglicht valt voornamelijk binnen via een hoog geplaatste raamstrook rondom. De gesloten gevel onder deze raamstrook is uitgebouwd naar buiten toe, zodat een verdiepte galerij

*Het centrale gedeelte van de raadzaal.
(Foto: Archief Hist. Ver.)*

ontstaat, die dient als decor voor de raadsvergaderingen en trouwplechtigheden. De raadstafel is opgesteld in een halve cirkel onder het waaiierend patroon van de stalen dakliggers, die elkaar ontmoeten in het scharnierpunt van de L-vorm. Onder dit brandpunt van constructieve lijnen staat een beeltenis van H.M. Koningin Beatrix, vervaardigd door

de beeldhouwer Bert Kiewiet uit Mantinge. Raadzaal en foyer zijn via een ruime gang verbonden met de overige bestuurlijke vertrekken in het oude gedeelte van het gemeentehuis. De voormalige trouwzaal is ingericht als bestuurskamer voor B. en W., de voormalige raadzaal is verbouwd tot een grote vergaderruimte. Door over-

eenstemming in kleurstelling en afwerking vormen oud en nieuw één geheel: in plaats van het "grauw" overheerst nu het blauw en zacht oud-rose.

In de architectuur van het geheel is een antwoord gezocht op enerzijds de vormen taal van het raadhuis van Van der Linden, anderzijds op de royale maten van de ruimten waarop het nieuwe gedeelte is

De voorgevel van het nieuwe gemeentehuis; april 1991. (Foto: Archief Hist. Ver.)

georiënteerd. De eerste twee bouwlagen zijn in de gevel samengetrokken tot één hoofdvorm, die door zijn verhoudingen correspondeert met het bestaande gedeelte. De derde bouwlaag dient als "kroonlijst", de beëindiging van de bouwmassa, zoals het bestaande gebouw eindigt met een dak boven een sierbetonnen lijst. De horizontale lijn van de uitkragende zonneluifel geeft extra nadruk aan dit afsluitende gebaar.

De uitkragende raadzaal vormt een zelfstandig, beeldbepalend element in de voorgevel, uitgevoerd in grijs en wit aluminium. door de verdraaiing ten opzichte van het kantoorgedeelte wordt de bezoeker op natuurlijke wijze naar de entree van het gebouw geleid.

Vijfendertig jaar na de ingebruikneming van het oude raadhuis beschikt Beilen opnieuw over een gemeentehuis dat is aangepast aan de eisen die een modern gemeentelijk bestuursapparaat stelt. Als architecten spreken wij de hoop uit, dat het gebouw in functie en uitstraling de komende decennia een passende huisves-

ting zal zijn voor een adequaat gemeentebestuur in Beilen. En hopelijk zal het ditmaal op de openingsdag zonnig zijn, een dag "waarop het blauw overheerst..."

Bij de voorbereiding en uitvoering van de bouw waren betrokken:

- ontwerp en directievoering:
Architektenburo BNA Tangerman en Gerritsma bv, Assen
- adviesbureau installaties:
Adviesburo Kroon bv, Zuidlaren
- adviesbureau konstrukties:
Raadgevend Ingenieursbureau Piers B.V. Rijswijk
- bouwkundige werken:
Aannemersbedrijf Plegt bv, Langeveen
- glas- en schilderwerken:
Wits Beilen, Schilders, Beilen
- elektrische installaties:
Harwig Elektriciteitswerken B.V., Emmen
- werktuigbouwkundige installaties:
GTI Warmtetechniek Roden B.V., Roden

Ir. G. Tangerman/Ir. R.W. Gerritsma

Deze gevelsteen van de Synagoge van Beilen is tijdens de sloop in 1952 gespaard. Hij heeft een plaats in het nieuwe gedeelte van het gemeentehuis gekregen, direct bij de ingang.

In het volgend nummer van het Historisch Tijdschrift komen wij terug op de Beiler synagoge. (Foto: Archief Hist. Ver.)

GEVELSTEEN VAN DE
VOORMALIGE SYNAGOGE
VAN DE JOODSE GEMEENTE
IN BEILEN

"HOE LIEFLIJK ZIJN UW
WOONPLAATSEN" PS. 84:2

LAAT ONS ALLEN IN VREDE EN VRIJHEID LEVEN.

מה דירות משכנות
1885 ה צבאה 5645
Ps 84:2

INRICHTING EN AANKLEDING VAN HET GEMEENTEHUIS

Deze bijdrage beoogt geen volledige beschrijving van de inrichting en aankleding van het gemeentehuis. Inrichting en aankleding lenen zich ook beter voor een aanschouwing. Het artikeltje is meer bedoeld om op een paar onderdelen daarvan bijzondere aandacht te vestigen.

Daar is in de eerste plaats het in brons gegoten portret van Hare Majesteit de Koningin in de raadzaal; een geschenk van de provincie Drenthe. Het is gemaakt door Bert Kiewiet, beeldhouwer te Mantinge. Hij is geen onbekende in Beilen, want de 'winkelende dames' op de Markt en één van de beelden op het terrein van Beileroord zijn ook van hem.

Bert Kiewiet: portret van Hare Majesteit Koningin Beatrix. (Foto: Archief Hist. Ver.)

Het kabinet in de vergaderzaal (de vroegere raadzaal) is door het bestuur van de Oudheidkamer in bruikleen aan de gemeente Beilen afgestaan. De porseleinkast in de bestuurskamer (de vroegere trouwzaal) en de dekenkist in de kamer van de burgemeester zijn eigendom van het Drents museum.

Vele van de schilderijen die in het gemeentehuis hangen, zijn via kunstuitleen beschikbaar gesteld door de Culturele Raad van Drenthe.

Het kabinet in de vergaderzaal. (Foto: Archief Hist. Ver.)

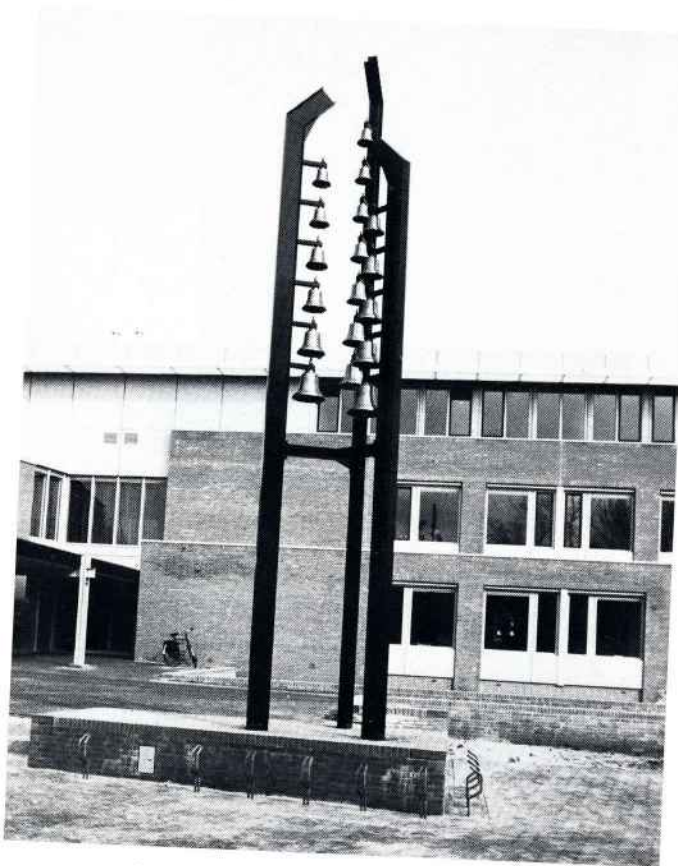

Aan de wand tussen de foyer en de raadzaal hangt de scheepsbel van de uit de vaart genomen mijnenveger "Hr. Ms. Beilen". Deze bel wordt geluid bij de aanvang van raadsvergaderingen en na afloop van schorsingen van die vergaderingen.

Op de baldakijn boven de vroegere ingang van het gemeentehuis aan de Raadhuisstraat stond een in koper uitgevoerde gemeentewapen. Het werd destijds gemaakt door de Beilersmid H. Vrieling uit de Brinkstraat. Dat

wapen is nu aangebracht tegen de muur naast de ingang van het gemeentehuis aan het Raadhuisplein. De aanduiding "gemeentehuis" daarnaast is een geschenk van de architect en de aannemers die het gemeentehuis bouwden.

Het gemeentehuis kent geen stoep voor de ingang, maar een verhoogd plein, dat tevens dienst kan doen als een podium voor verschillende activiteiten.

(Foto: Archief Hist. Ver.)

Het klokkenspel op de rand van dat verhoogde plein is gegoten door de Koninklijke Klokkengieterij Petit & Fritsen te Aarle-Rixtel. De achttien speelklokken, op basis van C3, hangen in een drieënige stoel, gemaakt naar een model, dat in het Senri-Center te Osaka in Japan staat.

De volgende, in alfabetische volgorde genoemde instellingen en bedrijven hebben het plaatsen van het klokkenspel financieel mogelijk gemaakt:

AMRO-bank te Beilen
BEFO b.v. foto-afwerkcentrale en foto-groothandel te Beilen
BONDSSPAARBANK te Beilen
DE BOER winkelbedrijven N.V. te Assen
FRIESLAND Frico Domo
JAGER afbouw te Hooghalen
L|B|&|P, bureau voor landschaps-oecologisch onderzoek B.V. te Beilen
NEDERLANDSE MIDDENSTANDBANK n.v. te Beilen
ONDERNEMERS VERBOND BEILEN (OVV)
OOSTLAND WOONLAND te Beilen
RABO-bank te Beilen
STICHTING BEILEROORD
STICHTING HARTJE DRENTHE
STICHTING PROMOTIEGROEP BEILEN
V.B. ACCOUNTANTS te Assen
VERKOOPKANTOOR ZONNA B.V. te Beilen
WONINGBOUWVERENIGING "DE MARKE" te Beilen

drs. H. Nauta